

PRIRUČNIK

**ZA RAD STARATELJA
SA DECOM IZBEGLICAMA
I MIGRANTIMA
BEZ PRATNJE**

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO ZA RAD, ZAPOSŁJAVANJE,
BORAČKA I SOCIJALNA PITANJA

PRIRUČNIK

**ZA RAD STARATELJA
SA DECOM IZBEGLICAMA
I MIGRANTIMA
BEZ PRATNJE**

Beograd, 2017.

SADRŽAJ

UVOD	4
KAKO JE STARATELJSTVO ORGANIZOVANO U REPUBLICI SRBIJI?	7
DA LI DECA IZBEGLICE IMAJU PRAVO NA STARATELJSKU ZAŠTITU U SRBIJI?	8
KOJA USTANOVA JE NADLEŽNA ZA STARATELJSTVO NAD DECOM IZBEGLICAMA?	8
KO MOŽE BITI STARATELJ DECI IZBEGLICAMA?	9
KOJE SU OSNOVNE ODGOVORNOSTI STARATELJA?	9
KOJI OBLIK STARATELJSTVA MOŽE DA SE PRIMENI U ZAŠTITI DECE IZBEGLICA?	10
KAKO IZGLEDA PROCEDURA POSTAVLJANJA I RAZREŠENJA STARATELJA?	10
KAKO SE POSTAVLJA STARATELJ?	10
DA LI DETE MOŽE DA PREDLOŽI STARATELJA?	11
DA LI RADNIK CENTRA ZA SOCIJALNI RAD MOŽE DA DELUJE U SVOJSTVU STARATELJA ČIM STUPI U KONTAKT SA DETETOM?	11
KAKO SE STARATELJ RAZREŠAVA DUŽNOSTI?	11
KADA PRESTAJE RAD STARATELJA?	11
DA LI STARATELJ MOŽE DA PRIMA NAKNADU ZA SVOJ RAD?	11
KOJI MEHANIZMI KONTROLE KVALITETA STARATELJSTVA POSTOJE?	12
KOJA JE OSNOVNA RAZLIKA IZMEĐU STARATELJA I VODITELJA SLUČAJA?	12
ŠTA JOŠ TREBA DA ZNA STARATELJ DECE IZBEGLICA O ZAKONIMA U SRBIJI?	13
KAKO JE ODREĐEN POJAM NEPRAĆENOG DETETA?	14
KAKO IZGLEDA PROCES IDENTIFIKACIJE NEPRAĆENE DECE?	14
KOJA JE PROCEDURA UTVRĐIVANJA IDENTITETA?	14
KAKO SE VRŠI PROCENA STAROSTI?	15
KOJI SVE OBLICI MEĐUNARODNE ZAŠTITE POSTOJE?	15
ŠTA JE AZIL?	15
ŠTA JE UTOČIŠTE, ODNOSNO IZBEGLIČKA ZAŠTITA?	15
ŠTA JE SUPSIDIJARNA ZAŠTITA?	16
ŠTA JE PRIVREMENA ZAŠTITA?	16
DA LI DETE MORA DA SE PRIJAVI ZA AZIL DA BI MOGLO DA DOBIJE ZAŠTITU U SRBIJI?	16
ŠTA SE DEŠAVA KADA DETE IZRAZI NAMERU DA TRAŽI AZIL?	16
KAKO NEPRAĆENO DETE MOŽE IZRAZITI NAMERU DA TRAŽI AZIL?	16
KOJU VRSTU DOKUMENTA DOBIJAJU DECA U POSTUPKU AZILA?	16
GDE SE OBEZBEĐUJE SMEŠTAJ ZA DETE KOJE TRAŽI AZIL?	17
DA LI JE NEOPHODAN ZDRAVSTVENI PREGLED PRILIKOM PRIJEMA U CENTAR ZA AZIL?	17
KOJE USLUGE NUDI CENTAR ZA AZIL?	17
DA LI SMEŠTAJ U CENTAR ZA AZIL PODRAZUMEVA I OGRANIČENJE KRETANJA?	17

KAKO IZGLEDA POSTUPAK REGISTRACIJE TRAŽILACA AZILA?	18
KAKO SE POKREĆE POSTUPAK ZA AZIL?	18
KAKO SE ISPITUJE OSNOVANOST ZAHTEVA ZA AZIL?	18
DA LI POSTOJI POSEBAN POSTUPAK ISPITIVANJA OSNOVANOSTI ZAHTEVA ZA AZIL NEPRAĆENOG DETETA?	18
KOJI SU MOGUĆI ISHODI SPROVEDENOG POSTUPKA ZAHTEVA ZA AZIL?	19
U KOJIM SLUČAJEVIMA JE ZAHTEV ZA AZIL NEOSNOVAN?	19
KADA SE ZAHTEV ZA AZIL ODBIJA BEZ ISPITIVANJA USLOVA ZA PRIZNAVANJE AZILA?	19
U KOJIM SITUACIJAMA SE OBUSTAVLJA POSTUPAK TRAŽENJA AZILA PO SLUŽBENOJ DUŽNOSTI?	19
DA LI DETE ČIJI JE ZAHTEV ZA AZIL ODBIJEN, MOŽE PODNETI NOVI ZAHTEV?	20
KAKO TRAŽILAC AZILA MOŽE DA SE ŽALI NA ODLUKU O AZILU?	20
KOME TRAŽILAC AZILA PODNOSI ŽALBU PROTIV PRVOSTEPENIH ODLUKA DONETIH U POSTUPKU AZILA?	20
KAKO TRAŽILAC AZILA PODNOSI TUŽBU UPRAVNOM SUDU?	20
ŠTA SE DOGAĐA UKOLIKO DETE NE DOBIJE PRAVO NA AZIL?	21
KOJA SU MOGUĆA TRAJNA REŠENJA ZA DETE?	21
KAKO IZGLEDA PROCES POVRATAK DETETA U ZEMLJU POREKLA?	21
KAKO IZGLEDA PROCES PRESELJENJA DETETA U TREĆU ZEMLJU?	22
KAKO IZGLEDA PROCES SPAJANJA SA PORODICOM?	23
KOJE SU OSNOVNE ULOGE STARATELJA?	25
STARATELJ RADI NA TOME DA SE NAJBOLJI INTERES DETETA UVEK UZIMA KAO NAJVAŽNIJI PRINCIP U RADU SA DETETOM	27
STARATELJ TREBA DA IZGRADI ODNOS POVERENJA SA DETETOM	29
STARATELJ TREBA DA OSIGURA DA DETE PARTICIPIRA U DONOŠENJU ODLUKA KOJE SU VAŽNE ZA DETE	31
STARATELJ TREBA DETETU DA OBEZBEDI PRAVNU PODRŠKU I ZASTUPANJE	32
KOJA JE ULOGA STARATELJA U PROCESU IDENTIFIKACIJE?	33
KOJA JE OBAVEZA STARATELJA U POSTUPKU TRAŽENJA AZILA?	34
KAKO IZGLEDA PROCES ZASTUPANJA ŠTIĆENIKA U POSTUPKU POVRATAK U ZEMLJU POREKLA?	35
KAKO IZGLEDA PROCES ZASTUPANJA DETETA U POSTUPKU SPAJANJA SA PORODICOM?	36
STARATELJ TREBA DA BRINE O BEZBEDNOSTI DETETA	36
STARATELJ TREBA DA OSIGURA ODGOVARAJUĆI ŽIVOTNI STANDARD ZA DETE	37
STARATELJ TREBA DA POVEŽE DETE SA PRUŽAOCIMA RAZLIČITIH USLUGA	38
DODATAK – DNEVNIK STARATELJA	39

UVOD

Dete koje je privremeno ili stalno lišeno porodične sredine ili kome, u njegovom najboljem interesu, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane, imaće pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.

Konvencija o pravima deteta, član 20, stav 1.

Konvencija o pravima deteta jasno propisuje obavezu države da uspostavi sistem starateljstva i podrške starateljima, kao i pravnog zastupanja dece, kada je potrebno. Iako praksa starateljstva predstavlja ključni garant najboljeg interesa deteta koje je lišeno roditeljskog staranja, različiti dokumenti ukazuju na različitosti u primeni koncepta starateljstva, kao i na slabosti sistema starateljstva na nivou zemalja EU. U Srbiji nisu uspostavljeni jasni standardi obavljanja starateljske zaštite, niti postoji efikasan mehanizam obuke, podrške i kontrole rada staratelja. Dodatno, starateljstvo nad decom izbeglicama, migrantima i tražiocima azila bez pratnje i razdvojenom decom (u daljem tekstu „nepraćena deca“), pogotovo u situaciji kada se deca često ne zadržavaju dugo na teritoriji, od staratelja zahteva dodatne kompetencije i veštine, kao i prilagođavanje celog sistema socijalne zaštite potrebama deteta. Specifičnost njihovog položaja u trenutnom kontekstu ogleda se u tome što do razdvajanja članova porodice često dolazi još u zemlji porekla usled progona, oružanih sukoba, nasilja ili, u nekim slučajevima, teških uslova života, što povećava rizik od eksploatacije i zloupotrebe. Dodatne traume predstavljaju i jezička barijera, promena sredine i dolazak u zemlju koje se kulturološki i po načinu života umnogome razlikuju od zemalja porekla. Neku su decu članovi porodice poslali da zarade sredstva za izdržavanje porodice u zemlji porekla, te deca osećaju snažnu moralnu obavezu da stignu u zemlju destinacije i počnu da rade, ne birajući način prelaska granice. Nije retko da roditelji dodatno vrše pritisak na decu da što pre stignu do zemlje destinacije, bez obzira na njihovo fizičko zdravlje i mogućnosti prelaska granica, jer su se zadužili da plate put deteta ili već sam kontekst odlaska deteta predstavlja trgovinu ljudima. Kako nemaju osnov da borave u zemlji destinacije, najčešće granice prelaze uz pomoć krijučara, što ih stavlja u dodatan rizik od trgovine ljudima. Takvoj deci mora se omogućiti da imaju pristup sistemima podrške u svakom trenutku i da se uključe u redovne tokove u novom društvu, čuvajući pritom svoje kulturne vrednosti i prakse. Nepraćena deca, pored zadovoljavanja osnovnih egzistencijalnih potreba, zahtevaju i dodatnu podršku i rad sa stručnjacima koji će im olakšati da prevaziđu traume, izgrade osećaj lične vrednosti, osamostale se i započnu nov život u bezbednom okruženju. Do pronalaženja trajnog rešenja, države prijema imaju obavezu da se o toj deci brinu u skladu sa međunarodnim i domaćim propisima i standardima, a institut starateljstva je najvažnija karika u lancu zaštite te dece.

Prema raspoloživim statističkim podacima, u Republici Srbiji je broj nepraćene dece je u toku 2017. godine varirao od preko 1000 početkom godine do blizu 300, koliko se prema pretpostavkama trenutno nalazi na teritoriji. Trenutna situacija i položaj dece su veoma kompleksni jer su smeštena u centre za azil i prihvatne centre, koji se nalaze širom zemlje, što dodatno naglašava potrebu za efikasnim starateljima, koji će biti u svakodnevnom kontaktu sa decom i koji bi trebalo da budu jedan od osnovnih činilaca u unapređenju položaja ove kategorije dece, uz obezbeđivanje uslova adekvatnog smeštaja i bezbednosti. Najveći broj ove dece u poslednje dve godine stiže iz Avganistana i Iraka, zemalja koje se smatraju zemljama iz kojih dolaze izbeglice, a u manjem broju i iz Pakistana i nekih drugih zemalja. Gotovo u potpunosti je reč o dečacima uzrasta od 15 do 17 godina, a deca mlađeg uzrasta i devojčice se sreću ređe.

Iako važno, sâmo sarateljstvo nije jasno definisano u okviru međunarodnog prava. Konvencija o pravima deteta kao osnovnu odgovornost staratelja određuje brigu o detetovom odgajanju i razvoju, odnosno poštovanje najboljeg interesa deteta, a Opšti komentar broj 6 koji prati konvenciju starateljstvo vidi kao mehanizam ozbeđivanja da će se najbolji interes nepraćenog deteta poštovati u svakom postupku i procesu. Ipak, iako nisu pravno obavezujuće, sve veći broj međunarodnih smernica se bavi ulogom staratelja, što vodi ka uspostavljanju standarda starateljske zaštite. Neki od tih standarda regulišu položaj staratelja u okviru sistema dečje zaštite, drugi propisuju karakteristike staratelja, a deo se bavi ulogom staratelja.

Kako bi se unapredio sistem starateljstva nad decom izbeglicama u Republici Srbiji i međunarodne smernice implementirale u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, Centar za istraživanje i razvoj društva IDEAS je uz podršku i u saradnji sa UNHCR-om u okviru projekta *Strengthening child protection and inclusion of refugee children in Serbia*, tokom 2017. godine radio na razvoju obuka, supervizije, procedura postavljanja staratelja deci izbeglicama i standardizaciji posla staratelja. Kao rezultat tog rada kreiran je i ovaj priručnik. Ovaj projekat je podrška Ministarstvu rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja u pokušaju da se unapredi sistem zaštite nepraćene dece izbeglica, tražilaca azila i migranata koji se nalaze na teritoriji Republike Srbije. Bitno je istaći da ministarstvo ulaže napore da se trenutni kompleksan položaj nepraćene dece unapredi, između ostalog i kroz realizaciju ovog pilot projekta.

U prvom delu teksta ukratko je opisana organizacija starateljstva u Republici Srbiji, a kako bi se različitim akterima uključenim u dečju zaštitu pružila osnovna znanja o svrsi i prirodi starateljstva kako je koncipirano u Srbiji. Kako je ovaj priručnik fokusiran na starateljstvo nad decom izbeglicama, u drugom poglavlju predstavljen je nacionalni zakonodavni okvir koji je posebno važan za obavljanje starteljske zaštite nad decom izbeglicama. Treći deo priručnika

odnosi se na zadatke i obaveze staratelja u radu sa decom, a koji proističu iz međunarodnih i domaćih standarda, kao i iz prethodnog rada IDEAS-a. Na kraju priručnika možete naći i dokumentaciju koju staratelji koriste prilikom rada sa detetom. Dokumentacija je uređena tako da se kroz popunjavanje formulara osigura da se u svakom postupku sa detetom analizira detetov najbolji interes i da dete participira u donošenju odluka.

Priručnik je namenjen starateljima, stručnim radnicima centara za socijalni rad, radnicima angažovanim u dečjoj zaštiti i odgovoru na migracije, kao i novinarima i osobama koje izveštavaju o deci izbeglicama. Ideja za kreiranje ovog priručnika, kao dopune duže verzije priručnika, bila je da se svim učesnicima u dečjoj zaštiti na jednostavan i lako razumljiv način prenesu osnovni koncepti starateljstva nad decom izbeglicama u Srbiji, a starateljima pruži kratak podsetnik u radu. Kako bi se upoznali sa svojim budućim odgovornostima i poslom, ovaj priručnik mogu koristiti i osobe koje su zainteresovane za starateljstvo.

S obzirom na to da je ovim priručnikom obuhvaćen veliki broj odgovornosti staratelja, bez obzira na državljanstvo i pravni status deteta po starateljstvom, nadamo se da će izrađene smernice biti korisne i starateljima koji brinu o deci državljanima Republike Srbije, te da će tako doprineti unapređenju poštovanje najboljeg interesa deteta u okviru sistema socijalne zaštite Republike Srbije.

**KAKO JE
STARATELJSTVO
ORGANIZOVANO
U REPUBLICI SRBIJI?**

Kako je starateljstvo organizovano u Republici Srbiji?

- Da li deca izbeglice imaju pravo na starateljsku zaštitu u Srbiji?
- Koja ustanova je nadležna za starateljstvo nad decom izbeglicama?
- Ko može biti staratelj deci izbeglicama?
- Koje su osnovne dužnosti staratelja?
- Koji oblik starateljstva može da se primeni u zaštiti dece izbeglica?
- Kako izgleda postupak postavljanja i razrešenja staratelja?
- Da li staratelj može da prima naknadu za svoj rad?
- Koji mehanizmi kontrole kvaliteta starateljstva postoje?
- Koja je razlika između staratelja i voditelja slučaja?

Iako zakonodavni okvir ne prepoznaje specifičnosti zaštite dece izbeglica, a sama terminologija koja se koristi nije dovoljno precizna, pravni sistem ipak ostavlja dovoljno široko definisane dužnosti staratelja i mehanizme vršenja starateljske zaštite da omogući adekvatnu zaštitu dece izbeglica. Sledeći deo teksta opisuje uređenje sistema starateljstva u okviru nacionalnog zakonodavstva Republike Srbije kako bi se pružilo dublje razumevanje same institucije starateljstva u Republici Srbiji. U tom smislu, ukratko je prikazana organizacija sistema starateljstva i definisani su postojeći oblici starateljstva, osnovne dužnosti staratelja, procedure stavljanja deteta pod starateljstvo i mehanizmi kontrole kvaliteta starateljstva.

Da li deca izbeglice imaju pravo na starateljsku zaštitu u Srbiji?

Svako dete koje se zatekne na teritoriji Republike Srbije, bez obzira na svoj status, potpada pod njenu nadležnost i ima pravo, garantovano Ustavom, Konvencijom o pravima deteta i zakonima (posebno Zakonom o zabrani diskriminacije) na podjednak tretman kao i sva ostala deca. To znači da ta deca imaju pravo i na starateljsku zaštitu kao i druga deca, odnosno da je centar za socijalni rad dužan da svako dete stavi pod starateljstvo bez diskriminacije. Pod starateljstvo se može staviti dete koje nema žive roditelje, dete čiji su roditelji nepoznati ili je nepoznato njihovo boravište, dete čiji su roditelji potpuno lišeni roditeljskog prava, odnosno poslovne sposobnosti, ili čiji roditelji još nisu stekli poslovnu sposobnost, dete čiji su roditelji lišeni prava na čuvanje i podizanje, odnosno vaspitavanje deteta, kao i dete čiji se roditelji ne staraju o detetu ili se staraju na neodgovarajući način. Dete se pod starateljsku zaštitu može staviti i kada su mu usled porodičnih i drugih životnih okolnosti ugroženo zdravlje, bezbednost i razvoj, a naročito ako je žrtva trgovine ljudima i ako je strani državljanin ili apatrid bez pratnje. Nepraćenom detetu koje je tražilac azila, centar za socijalni rad pre podnošenja zahteva za azil mora da odredi staratelja.

Koja ustanova je nadležna za starateljstvo nad decom izbeglicama?

Starateljstvo u Republici Srbiji funkcioniše u okviru sistema socijalne zaštite. Sâm sistem socijalne zaštite je dobro razvijen, a zakonodavni okvir Republike Srbije socijalnu zaštitu prepoznaje kao „organizovanu društvenu delatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći i osnaživanje za samostalan i produktivan život u društvu pojedinaca i porodica, kao i sprečavanje nastajanja i otklanjanje posledica socijalne isključenosti“¹.

U skladu sa navedenim ovlašćenjima, starateljstvo nad svom decom, pa i decom izbeglicama, u Srbiji je poverena centrima za socijalni rad. Centre za socijalni rad kao ustanove socijalne zaštite osnivaju jedinice lokalne samouprave, a većim delom su finansirani iz budžeta Republike Srbije. U okviru centara za socijalni rad za rad sa detetom zadužen je voditelj slučaja, ali odluke vezane za starateljstvo ne donosi sâm, već uz podršku stručnog tima, koji čine supervizor, voditelj slučaja i stručnjaci posebnih specijalnosti iz centra za socijalni rad, odnosno iz drugih ustanova i organizacija.

Centar za socijalni rad donosi zaključak o obezbeđenju smeštaja za dete pre njegovog stavljanja pod starateljstvo, donosi odluku o stavljanju pod starateljstvo i postavljanju staratelja, daje saglasnost staratelju za preduzimanje važnijih mera, rešava po pritužbama na rad staratelja, donosi odluku o naknadi troškova i nagradi staratelju, vodi evidenciju o deci pod starateljstvom i donosi rešenje o prestanku starateljstva.

Ko može biti staratelj deci izbeglicama?

Staratelj je osoba koje ima lična svojstva i sposobnosti potrebne za obavljanje dužnosti staratelja, a pristao je da bude staratelj. Procenu ličnih svojstava i sposobnosti za obavljanje dužnosti staratelja vrši centar za socijalni rad. Pravilo je da se za staratelja prvenstveno postavljaju supružnik ili srodnik, odnosno osobe bliske detetu, osim ukoliko to nije u najboljem interesu deteta. Isto lice može se postaviti za staratelja više dece ako na to pristane i ako je to u interesu dece. Starateljstvo nad većim broje dece može da se poveri i zaposlenom u ustanovi za smeštaj dece, pri čemu je taj oblik starateljstva prepoznat kao kolektivno starateljstvo, a starateljstvo može i da neposredno vrši centar za socijalni rad. Naime, organ starateljstva ima diskreciono pravo da štíćeniku ne postavi staratelja, ukoliko je to u njegovom interesu, već da neposredno vrši tu ulogu. Za neposredno vršenje poslova staratelja određuje se stručnjak zaposlen u centru za socijalni rad i u ime centra obavlja poslove staratelja.

Koje su osnovne odgovornosti staratelja?

Dužnosti staratelja su veoma široko definisane u nacionalnom zakonodavstvu Republike Srbije. Naime, u okviru Porodičnog zakona Republike Srbije kao dužnosti staratelja navode se: staranje o štíćeniku, staranje o ličnosti štíćenika, zastupanje štíćenika, pribavljanje sredstava za izdržavanje štíćenika,

¹ Socijalna zaštita je pre svega organizovana kroz mrežu ustanova socijalne zaštite, odnosno pružalaca usluga u zajednici, koji mogu biti osnovani od strane države ili privatnih lica i pravnih subjekata, i mreže centara za socijalni rad, koji kao primarnu delatnost imaju primenu mera porodične i pravne zaštite, ostvarivanje različitih prava korisnika i pružanje usluge vođenja slučaja, odnosno procenu potreba korisnika i koordinaciju usluga u zajednici.

upravljanje i raspolaganje imovinom štíćenika. Dodatno, staratelj je dužan da posećuje dete i da se stara da čuvanje, podizanje, vaspitavanje i obrazovanje deteta što pre dovede do detetovog osposobljavanja za samostalan život. Ipak, ne postoji jasnije objašnjenje, niti definicije datih pojmova.

Staratelj može biti odgovoran za štetu koju dete napravi trećem licu, ukoliko je šteta nastala zbog zanemarivanja obaveza staratelja². Staratelj odgovara i za štetu koju je prouzrokovao detetu namerno ili grubom nepažnjom tokom obavljanja posla starateljstva³.

Osim što staratelj ima obaveze da radi sa detetom, dužan je da centru za socijalni rad podnosi izveštaje o svom radu početkom svake kalendarske godine za prethodnu godinu (redovni izveštaj), kada organ starateljstva to zatraži (vanredni izveštaj), odnosno nakon prestanka starateljstva (završni izveštaj). Izveštaj staratelja treba da sadrži podatke o položaju u kojem se deteta nalazi, uslovima smeštaja, zdravlju, vaspitavanju i obrazovanju, upravljanju i raspolaganju imovinom, ukoliko dete ima imovinu, kao i o svemu drugom što je od značaja za ličnost štíćenika. Izveštaji se mogu podnositi pisanim putem, elektronskom poštom ili usmeno, davanjem izjave na zapisnik pred ovlašćenim stručnim radnikom organa starateljstva.

Koji oblik starateljstva može da se primeni u zaštiti dece izbeglica?

Starateljstvo može biti trajno ili privremeno, u zavisnosti od konteksta u kojem se dete nalazi. Dok trajni staratelj nužno obavlja sve starateljske dužnosti, privremeno starateljstvo je oblik ograničenog starateljstva, koje se najčešće odnosi na preduzimanje određenog pravnog posla ili vrste pravnog posla, a obim prava i dužnosti privremenog staratelja je najčešće znatno uži u odnosu na obim prava i dužnosti trajnog staratelja i odnosi se na zadovoljavanje detetovih osnovnih egzistencijalnih potreba, osiguranje bezbednosti i brigu o zdravlju.

Na osnovu člana 132 Porodičnog zakona, centar za socijalni rad deci izbeglicama može da postavi samo privremenog staratelja, pri čemu se odlukom o postavljanju privremenog staratelja određuju pravni poslovi ili vrsta pravnog posla koju staratelj može preduzeti, u zavisnosti od potreba i okolnosti svakog konkretnog slučaja. Iako su dužnosti privremenog staratelja najčešće ograničene, na osnovu odluke centra za socijalni rad one mogu biti znatno šire i obuhvatati sve nadležnosti trajnog staratelja.

Kako izgleda postupak postavljanja i razrešenja staratelja?

Kako se postavlja staratelj?

Centar za socijalni rad pokreće postupak stavljanja deteta pod starateljstvo po službenoj dužnosti uvek kada sazna da postoje razlozi za to. Inicijativu mogu da podnesu zdravstvene i obrazovne ustanove ili ustanove socijalne zaštite, sud, policija, tužilaštvo i drugi državni organi, udruženja i građani. Nadležan je

² Staratelj se oslobađa odgovornosti ako dokaže da je nadzor vršio na način na koji je bio obavezan ili da bi šteta nastala i pri brižljivom vršenju nadzora.

³ Za ovu štetu solidarno odgovara i centar za socijalni rad.

centar za socijalni rad prema mestu prebivališta, odnosno boravišta deteta, a za dete kome se ne može utvrditi ni prebivalište ni boravište prema mestu gde je identifikovano. Centar za socijalni rad postavlja staratelja rešenjem o stavljanju pod starateljstvo. Rešenjem o stavljanju pod starateljstvo, odnosno planom staranja, određuju se prava i dužnosti staratelja.

Da li dete može da predloži staratelja?

Dete koje je navršilo 10 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje ima pravo da se izjasni u pogledu lica koje će mu biti postavljeno za staratelja.

Da li radnik centra za socijalni rad može da deluje u svojstvu staratelja čim stupi u kontakt sa detetom?

Voditelj slučaja može da deluje u svojstvu staratelja u prvom kontaktu sa detetom ukoliko je to potrebno, a posebno ukoliko je reč o trenutnom donošenju odluka koje su važne za obezbeđivanje bezbednosti, brige o zdravlju, egzistencijalnih uslova i zastupanja maloletnog deteta u uslovima koje karakteriše hitnost reagovanja, kao što su rešenje o smeštaju ili hitna zdravstvena intervencija. Sve to voditelj slučaja ostvaruje donošenjem usmenog rešenja, kojim sebe postavlja za staratelja. Donošenje usmenog rešenja ne sme biti pravilo nego izuzetak i to u slučajevima kada svako odlaganje preduzimanja hitnih mera može naneti nenadoknadivu štetu i biti opasno po život i zdravlje maloletnog migranta bez pratnje.

Kako se razrešava staratelj?

Staratelj se razrešava dužnosti ako se utvrdi da je iz bilo kog razloga prestao da obavlja dužnost ili ako zloupotrebljava prava, kada obavlja dužnost staratelja nesavesno ili ukoliko se utvrdi da bi za šticećenika bilo korisnije da mu se za staratelja postavi drugo lice. Takođe, organ starateljstva dužan je da razreši staratelja i kada staratelj to zatraži.

Kada prestaje rad staratelja?

Prestanak starateljstva utvrđuje se rešenjem centra za socijalni rad, i to u slučajevima kada šticećenik stekne poslovnu sposobnost, maloletni šticećenik bude usvojen, sud vrati roditeljsko pravo, odnosno poslovnu sposobnost roditelju deteta, kada dođe do spajanja sa porodicom, promene mesta prebivališta deteta ili kada šticećenik umre.

Da li staratelj može da prima naknadu za svoj rad?

Staratelj ima pravo na naknadu opravdanih troškova učinjenih tokom obavljanja poslova starateljstva i pravo na nagradu. Naknada i nagrada staratelju isplaćuje se prvenstveno iz detetovih prihoda ili imovine, osim ako se time ne ugrožava šticećenikovo izdržavanje. Isto tako, staratelj ima pravo na nagradu u iznosu od 50% prosečne zarade u Srbiji, osim ukoliko starateljstvo obavlja kao profesionalnu dužnost u okviru ustanove ili centra za socijalni rad. Kako deca nemaju prihode, onda se iznos obezbeđuje iz sredstava koja dete dobija po osnovu socijalne zaštite. Ako se iz navedenih izvora ne mogu obezbediti sredstva za naknadu troškova u celini ili delimično, staratelju se sredstva obezbeđuju iz budžeta Republike Srbije.

Koji mehanizmi kontrole kvaliteta starateljstva postoje?

Staratelj se nalazi pod kontrolom i nadzorom centra za socijalni rad. To se postiže, pre svega, na osnovu izveštaja i računa koje je staratelj dužan da podnosi organu starateljstva. Rad staratelja prati voditelj slučaja zadužen za slučaj konkretnog deteta, zajedno sa stručnim timom. O kvalitetu rada staratelja voditelj slučaja zaključuje na osnovu izveštaja koje staratelj podnosi, ali i na osnovu informacija dobijenih od deteta, izjava relevantnih subjekata, svedoka i sl. Od kvaliteta praćenja rada staratelja i ostvarivanja svrhe starateljstva zavisi i ispravnost ocene zaštite ličnosti, prava i interesa nepraćene dece. O zaštiti ličnosti, prava i interesa nepraćene dece staratelj podnosi izveštaje organu starateljstva prema dinamici i sadržaju koji zavise od obima i sadržine ovlašćenja privremenog staratelja.

Pritužbu na rad staratelja centru za socijalni rad može podneti dete ili lice koje ima pravni interes. Isto tako, žalba se može podneti i na rad centra za socijalni rad u slučaju starateljstva. Žalbu na rad centra za socijalni rad može podneti staratelj ili dete ukoliko imaju primedbe na način rada i ponašanje zaposlenih, a žalba se podnosi Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Koja je osnovna razlika između staratelja i voditelja slučaja?

Voditelj slučaja je radnik centra za socijalni rad koji ima odgovarajuće visoko obrazovanje i licencu za rad. Voditelj slučaja je, pre svega, zadužen za procenu potreba deteta, uključujući i organizovanje postupaka za procenu i utvrđivanje najboljeg interesa, kreiranje plana zaštite deteta, upućivanje deteta na usluge i evaluacije efekata usluga. U tom smislu, voditelj slučaja može da ima kontakt sa detetom samo tokom procene i tokom evaluacije samog rada sa detetom. S druge strane, staratelj ima obavezu da prati kvalitet usluga koje dete koristi, da detetu bude dostupan prilikom donošenja svakodnevnih odluka bez obzira na radno vreme i da se uopšte stara o tome da sve nadležne ustanove i organizacije rade u najboljem interesu deteta. Drugim rečima, za decu izbeglice staratelji su osobe kojima mogu da se obrate za sve nedoumice i potrebe koje svakodnevno imaju. Osim toga, staratelj ne mora biti radnik centra za socijalni rad i ne postoje posebni kriterijumi u pogledu formalnog obrazovanja staratelja, već o tome da li neko može da bude staratelj deteta, zaključak i odluku donosi centar za socijalni rad.

**ŠTA JOŠ TREBA
DA ZNA STARATELJ
DECE IZBEGLICA
O ZAKONIMA
U SRBIJI?**

Šta još treba da zna staratelj dece izbeglica o zakonima u Srbiji?

- Kako je određen pojam nepraćenog deteta?
- Kako izgleda proces identifikacije?
- Koji sve oblici međunarodne zaštite postoje u Republici Srbiji?
- Da li dete mora da izrazi nameru da traži azil da bi moglo da dobije zaštitu u Srbiji?
- Šta se dešava kada dete izrazi nameru da traži azil?
- Kako izgleda postupak registracije tražilaca azila?
- Kako se pokreće postupak za azil?
- Kome dete može da se žali na odluku kojom se odbija zahtev za azil?
- Šta se događa ukoliko dete ne dobije izbegličku zaštitu?
- Da li je dobijanje izbegličke zaštite trajno rešenje za dete?
- Koji sve oblici trajnih rešenja postoje?
- Koji su izgledi za spajanje sa porodicom nepraćenog deteta?

Kako bi obezbedili efikasnu zaštitu dece izbeglica, staratelji treba da budu upoznati sa procedurama koje su specifične za njihovu zaštitu. S tim u vezi, u ovom delu teksta ukratko su opisane procedure zaštite koje se primenjuju prilikom zaštite dece izbeglica. Prvo je definisan pojam nepraćene dece, a zatim je ukratko predstavljena procedura identifikacije, čiji je sastavni deo i određivanje uzrasta deteta. Zatim je prikazan postupak azila, počevši od izražavanja namere za traženje azila i registracije, do podnošenja zahteva za azil i obavljanja saslušanja. Isto tako, prikazane su različite odluke koje mogu biti donete u postupku azila, kao i drugostepeni postupak po žalbi koji stoji na raspolaganju deci tražiocima azila. Na kraju poglavlja ukratko su razmotrena različita trajna rešenja, kao i procedura spajanja sa porodicom.

Kako je određen pojam nepraćenog deteta?

U Zakonu o azilu Republike Srbije dete bez pratnje definisano je kao „stranac koji nije navršio 18 godina života i koji prilikom ulaska u Republiku Srbiju nema ili je nakon ulaska u nju ostao bez pratnje roditelja ili staratelja“. Novi Predlog zakona o azilu i privremenoj zaštiti, čije se usvajanje uskoro očekuje, prvi put jasno razlikuje dete bez pratnje od deteta razdvojenog od roditelja, a pod kojim se podrazumeva „stranac koji nije navršio 18 godina života i koji prilikom ulaska u Republiku Srbiju nema pratnju roditelja ili staratelja niti odrasle osobe koja je odgovorna za njega ili koji je nakon ulaska u Republiku Srbiju ostao bez pratnje roditelja ili staratelja ili pratnje odrasle osobe koja je odgovorna za njega, ali ne nužno i bez pratnje drugih rođaka“.

Kako izgleda proces identifikacije nepraćene dece?

Koja je procedura utvrđivanja identiteta?

Nakon što uđu na teritoriju Srbije, deca ostvaruju prvi kontakt sa policijskim službenicima, koji proveravaju i utvrđuju identitet deteta. Dete svoj identitet

dokazuje odgovarajućom putnom ispravom ili drugom javnom ispravom sa fotografijom, na osnovu koje je moguće utvrditi identitet.⁴ Dete je dužno da ovlašćenom službeniku preda na uvid svoja identifikaciona dokumenta, putnu ispravu i druge dokumente koji mogu biti od značaja za identifikaciju. Ukoliko dete izrazi nameru da traži azil, ono se prvo upućuje na Kancelariju za azil, odnosno centar za azil, gde se vrši smeštaj i registracija. Nakon registracije dete je u obavezi da u roku od 15 dana podnese zahtev za azil Kancelariji za azil.

U postupku identifikacije je potrebno najpre utvrditi starost lica, kao i to da li je dete u pratnji roditelja ili staratelja, a ako je u pratnji drugih lica, kakav je njihov međusobni odnos i da li može imati neke negativne posledice po dete, imajući u vidu rizik od trgovine ljudima, nasilja i zlostavljanja.

Iako nisu usvojene posebne smernice za postupanje policije u kontaktu sa nepraćenom decom, policija je dužna da se pridržava *Posebnog protokola o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja*. Njime se obezbeđuje zaštita integriteta i najboljeg interesa deteta, prioritetno u odnosu na interese roditelja, usvojioca, staratelja, ustanove ili zajednice. Participacija dece obezbeđuje se pružanjem svih potrebnih informacija, mogućnošću izražavanja sopstvenog mišljenja u svim postupcima koji ih se tiču, na način koji odgovara uzrastu maloletnih lica i razumevanju situacije u kojoj se nalaze.

Kako se vrši procena starosti?

U Republici Srbiji nema propisanog postupka za procenu starosti. Ukoliko dete nema lična dokumenta, njegov uzrast se utvrđuje na osnovu izjava. Praksa pokazuje da i u slučaju sumnje u tačnost izjava o sopstvenoj starosti, ukoliko je osoba izjavila da je dete, nadležni organi prema njoj najčešće postupaju u skladu sa tom izjavom⁵. Ukoliko ovlašćeni policijski službenici utvrde da je u pitanju dete i istovremeno konstatuju da je bez pratnje, od tog trenutka postoji obaveza da se u najkraćem mogućem roku obavesti nadležni centar za socijalni rad, kao organ starateljstva.

Koji sve oblici međunarodne zaštite postoje?

Zakonodavni okvir Republike Srbije predviđa tri oblika međunarodne zaštite, i to: azil, supsidijarnu zaštitu i privremenu zaštitu.

Šta je azil?

Azil je definisan kao pravo na boravak i zaštitu koje ima stranac kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite predviđen zakonom.

4 Zbog nepostojanja jasno propisane procedure za utvrđivanje starosti deteta, u praksi se, prema izveštajima organizacija sa terena, dešavalo da i drugi državni organi pored policije vrše procene na različite načine, uključujući i one neadekvatne, kojima se krše osnovna ljudska prava dece.

5 Kako je najveći broj nepraćene dece iz Avganistana, nije moguće utvrđivanje identiteta maloletnika na osnovu uvida u lična dokumenta jer ih oni ne poseduju. Bez ulazanja u razloge, možemo reći i da je osnovni identifikacioni dokument u Avganistanu "tazkira", koju bi trebalo da dobiju svi Avganistanci bez obzira na pol i godine, a koja je neophodna za pristup različitim pravima i uslugama, kao što su obrazovanje, zapošljavanje i dobijanje drugih dokumenata, kao što su pasoš i vozačka dozvola.

Šta je utočište, odnosno izbeglička zaštita?

Utočište je definisano kao pravo na boravak i zaštitu koje se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ utvrdi da je njegovo strahovanje od progona u zasnovano na rasi, religiji, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkom mišljenju u državi porekla osnovano.

Šta je supsidijarna zaštita?

Supsidijarna zaštita definisana je kao oblik zaštite koji Republika Srbija odobrava strancu koji bi u slučaju povratka u državu porekla bio izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, ili bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi nasiljem opštih razmera koje je izazvano spoljnom agresijom ili unutrašnjim oružanim sukobima ili masovnim kršenjem ljudskih prava.

Šta je privremena zaštita?

Privremena zaštita postoji u slučaju masovnog dolaska lica iz države u kojoj se njihov život, bezbednost ili sloboda ugrožavaju nasiljem opštih razmera, spoljnom agresijom, unutrašnjim oružanim sukobima, masovnim kršenjem ljudskih prava ili drugim okolnostima koje ozbiljno narušavaju javni poredak. Kada zbog masovnog dolaska ne postoji mogućnost da se sprovede individualna procedura za dobijanje prava na azil, pružiće se privremena zaštita u skladu sa socijalnim, ekonomskim i drugim mogućnostima Republike Srbije.

Da li dete mora da se prijavi za azil da bi moglo da dobije zaštitu u Srbiji?

Da bi dobilo zaštitu u Srbiji, dete ne mora da izrazi nameru da traži azil, niti da uđe u postupak azila. Sa detetom se u okviru sistema zaštite postupa podjednako kao i da je tražilo azil, odnosno detetu se postavlja staratelj, pri čemu se u okviru rešenja o starateljstvu određuje i mesto smeštaja deteta. Dete ulazi u proceduru vođenja slučaja i donošenja odluke o najboljem interesu deteta, odnosno trajnom rešenju. Međunarodni dokumenti preporučuju da se dete ne podstiče da traži azil, osim ukoliko je njegova namera zaista da ostane u zemlji na čijoj se teritoriji nalazi. Usled nemogućnosti da se na drugi način uredi boravak na teritoriji, ponekad je jedini način da se boravak legalizuje ulazak u postupak azila.

Šta se dešava kada dete izrazi nameru da traži azil?

Kako nepraćeno dete može izraziti nameru da traži azil?

Nepraćeno dete može izraziti nameru da traži azil pred ovlašćenim policijskim službenikom prilikom granične kontrole na ulasku u zemlju ili unutar teritorije zemlje, a uz obavezno prisustvo staratelja. Prema Predlogu zakona o azilu i privremenoj zaštiti, maloletno lice bez pratnje izražavaće nameru da traži azil uz obavezno prisustvo staratelja. Ukoliko dete izrazi nameru da traži azil u Republici Srbiji, u najkraćem roku obaveštavaju se nadležni službenici MUP-a i nakon toga se obezbeđuje smeštaj. Organi starateljstva, pre podnošenja zahteva za azil, detetu određuju staratelja, ali će nakon stupanja na snagu novog zakona to morati da učine bez odlaganja i pre izražavanja namere da se traži azil.

Koju vrstu dokumenta dobijaju deca u postupku azila?

Ovlašćeni policijski službenik pred kojim je dete izrazilo nameru da traži azil, obavlja njegovo evidentiranje. Evidentiranje obuhvata izdavanje propisane potvrde o izraženoj nameri da se traži azil, koja sadrži lične podatke koje je dete dalo o sebi, odnosno podatke koji se mogu utvrditi na osnovu raspoloživih isprava i dokumenata koje ima sa sobom. Sve pronađene isprave i dokumenta evidentiraju se u potvrdi, koja služi kao dokaz da je stranac izrazio nameru da traži azil i da ima pravo boravka u trajanju od 72 sata.

Gde se obezbeđuje smeštaj za dete koje traži azil?

Nakon evidentiranja ovlašćeni policijski službenik dete upućuje u Kancelariju za azil, odnosno u centar za azil dodeljen od strane Komesarijata za izbeglice i migracije⁶. Centar za socijalni rad, odnosno organ starateljstva, dužan je da organizuje prevoz deteta do centra za azil ili Kancelarije za azil. Iako se po pravilu tražioci azila smeštaju u centre za azil, smeštaj nepraćenog deteta vrši se u skladu sa rešenjem centra za socijalni rad i dete može biti smešteno i u okviru sistema alternativnog staranja⁷. Međutim, u praksi se smeštaj dece vrši gotovo uvek u centre za azil i u prihvatne centre, dok se veoma ograničen broj dece smešta u ustanove koje funkcionišu u okviru sistema alterantivnog staranja i čiji rad supervizira ministarstvo nadležno za socijalnu zaštitu.

Da li je neophodan zdravstveni pregled pilikom prijema u centar za azil?

Prilikom prijema u centar za azil deca se zdravstveno pregledaju na način utvrđen *Pravilnikom o zdravstvenim pregledima lica koja traže azil prilikom prijema u centar za azil*. Zdravstveni pregled lica koja traže azil obavlja lekar u domu zdravlja na teritoriji na kojoj se nalazi centar za azil. Po obavljenom pregledu lekar izdaje odgovarajuću potvrdu o pregledu i zdravstvenom stanju deteta, a može izdati i uput za drugu zdravstvenu ustanovu ukoliko je to potrebno radi obavljanja drugih pregleda. Lekar je dužan da obavesti lice koje traži azil o potrebi i mogućnostima zaštite i lečenja od zaraznih bolesti u Republici Srbiji, kao i o važnosti i načinu sprovođenja programa obaveznih vakcinacija. Zaposleni u centru za azil su dužni da prate zdravstveno stanje dece koja traže azil i eventualnu pojavu bolesti i oboljenja korisnika centra prijave lekaru nadležnog doma zdravlja.

Koje usluge nudi centar za azil?

U centru za azil tražiocima azila obezbeđuju se, pored smeštaja, i osnovni životni uslovi: odeća, hrana, novčana pomoć i drugi uslovi, u skladu sa posebnim propisima i načelima postupka azila.

Da li smeštaj u centar za azil podrazumeva i ograničenje kretanja?

U Srbiji centri za azil nisu zatvorenog tipa, te je tokom boravka korisnicima omogućeno da se slobodno kreću van centara za azil. Odsustvovanje duže

6 Komesarijat za izbeglice i migracije je agencija vlade Republike Srbije koja je, između ostalog, nadležna za smeštaj tražilaca azila, kao i za integraciju izbeglica.

7 Ako je smeštajni kapacitet popunjen, centar za azil nema obavezu da primi i smesti upućeno lice. U centar za azil ne mogu biti smeštena lica kojima je potrebna pomoć i nega drugog lica, koja imaju mentalne smetnje, kojima je neophodna redovna dijaliza i druga lica kojima je potrebna zdravstvena zaštita odgovarajuće ustanove, a koja se ne može pružiti u centru za azil. Na centre za azil se ne primenjuje zakonodavni okvir koji reguliše alternativno staranje, već pravila smeštaja i postupanja definiše Komesar za izbeglice, koji je doneo Pravilnik o kućnom redu u centru za azil, a koji definiše pravila ponašanja lica koja traže azil.

od 24 časa korisnik je dužan da prijavi ovlašćenom licu u centru, koje o tome obaveštava Kancelariju za azil, koja odlučuje o datom zahtevu. Deca moraju da imaju saglasnost staratelja prilikom zahteva za odsustvovanje koje je duže od 24 časa.

Kako izgleda postupak registracije tražilaca azila?

Ovlašćeni službenik Kancelarije za azil u okviru MUP-a Republike Srbije obavlja registraciju tražilaca azila i članova njihovih porodica. Registracija se sastoji od utvrđivanja identiteta, fotografisanja, uzimanju otisaka prstiju i privremenog zadržavanju svih isprava i dokumenata koji mogu biti značajni u postupku azila. Stranac koji poseduje pasoš, ličnu kartu ili drugi identifikacioni dokument, dozvolu boravka, vizu, izvod iz matične knjige rođenih, putnu kartu, odnosno drugu ispravu značajnu za postupak azila, dužan je da ih priloži prilikom registracije ili podnošenja zahteva za azil, a najkasnije do saslušanja.

Po završenom postupku registracije Kancelarija za azil izdaje ličnu kartu detetu koje traži azil, a koja važi do okončanja postupka azila, s tim što joj se važenje produžava svakih šest meseci.

Kako se pokreće postupak za azil?

Postupak za azil pokreće se podnošenjem zahteva za azil ovlašćenom službeniku Kancelarije za azil, na propisanom obrascu i u roku od 15 dana od dana registracije. Zahtev za azil podnosi dete lično, uz obavezno prisustvo staratelja, ili staratelj ukoliko je to u najboljem interesu deteta. Kancelarija za azil može produžiti propisani rok od 15 dana. Ukoliko neopravdano prekorači rok, stranac gubi pravo na boravak u Republici Srbiji. Pre podnošenja zahteva dete treba da bude poučeno o svojim pravima i obavezama. Regulisano je da se obrazac zahteva za azil štampa na srpskom jeziku, ćirilničnim pismom, i na engleskom jeziku, a sadržina obrasca zahteva za azil usmeno se prevodi na jezik koji tražilac azila razume. Tražilac azila može popuniti obrazac zahteva na jeziku koji razume.

Kako se ispituje osnovanost zahteva za azil?

Pored podnošenja zahteva za azil, sastavni deo prvostepenog postupka je i saslušanje tražioca azila o činjenicama koje su iznete prilikom podnošenja zahteva za azil, odnosno ispitivanje osnovanosti zahteva za azil. Prilikom saslušanja zakonom je predviđeno načelo neposrednosti i propisano je da će ovlašćeni službenik Kancelarije za azil lično obaviti saslušanje tražioca azila, i to u najkraćem mogućem roku. Tokom saslušanja ovlašćeni službenik Kancelarije za azil nastojaće da utvrdi sve činjenice značajne za odlučivanje o zahtevu za azil. Tražilac azila dužan je da u potpunosti saraduje sa Kancelarijom za azil i da tačno iznese sve činjenice značajne za odlučivanje. Ukoliko je potrebno, tražilac azila može biti saslušan i više puta. Saslušanju mogu prisustvovati pravni zastupnik lica koje traži azil, prevodilac i predstavnik UNHCR-a, ukoliko se tome ne protivi tražilac azila.

Da li postoji poseban postupak ispitivanja osnovanosti zahteva za azil nepraćenog deteta?

U sistemu azila Republike Srbije ne postoji poseban postupak ispitivanja osnovanosti zahteva za azil nepraćenog deteta, odnosno za sve tražioce azila važe opšta pravila postupka. Zakonom se propisuje načelo posebne brige o maloletnicima bez pratnje, a imajući u vidu njihovu ranjivost i specifične potrebe, zahtevima koje podnose maloletnici trebalo bi dati prioritet. Predlog zakona o azilu i privremenoj zaštiti propisuje da postupak po zahtevu za azil maloletnog lica bez pratnje ima prioritet u odnosu na druge postupke. Generalno, postupak ispitivanja osnovanosti zahteva za azil treba prilagoditi toj izuzetno ranjivoj kategoriji na način koji je opisan u UNHCR-ovim *Smernicama o postupanju sa maloletnim tražiocima azila bez pratnje*. Saslušanju maloletnika bez pratnje, odnosno poslovno nesposobnog lica koje nema zakonskog zastupnika, mora prisustvovati staratelj. Predlog zakona o azilu i privremenoj zaštiti izričito navodi da se maloletno lice bez pratnje saslušava u prisustvu privremenog staratelja.

Koji su mogući ishodi sprovedenog postupka zahteva za azil?

Nakon sprovedenog postupka Kancelarija za azil donosi prvostepenu odluku u formi rešenja, kojim se može utvrditi da tražilac azila ispunjava zakonske uslove i usvojiti zahtev, čime se strancu priznaje pravo na utočište ili dodeljuje supsidijarna zaštita. Odluka o usvajanju zahteva za azil odnosi se i na članove porodice koji nisu podneli zahtev za azil. Kada se utvrdi neosnovanost zahteva ili postojanje razloga za uskraćivanje prava na azil, Kancelarija za azil donosi odluku o odbijanju zahteva. U tom slučaju Kancelarija za azil će naložiti detetu da u određenom roku napusti teritoriju Republike Srbije, ukoliko nema neki drugi osnov za boravak.

U kojim slučajevima je zahtev za azil neosnovan?

Zahtev za azil je neosnovan kada se utvrdi da lice koje je podnelo zahtev ne ispunjava uslove za priznavanje prava na utočište ili dodelu subsidijarne zaštite, a naročito kada je zahtev za azil zasnovan na neistinitim razlozima, na lažnim podacima, falsifikovanim ispravama ili dokumentima, osim ako za tražilac azila to ne iznese opravdane razloge. Takođe, zahtev je neosnovan i ako su navodi iz zahteva za azil u suprotnosti sa navodima datim prilikom saslušanja lica koje traži azil ili drugim dokazima izvedenim tokom postupka, ili ako lice koje traži azil odbija da da izjavu o razlozima za traženje azila ili je njegova izjava nejasna ili ne sadrži navode koji ukazuju na proganjanje.

Kada se zahtev za azil odbija bez ispitivanja uslova za priznavanje azila?

Kancelarija za azil će odbaciti zahtev za azil bez ispitivanja uslova za priznavanje azila ako utvrdi da je dete moglo da dobije efikasnu zaštitu u drugom delu države porekla, osim ako se, s obzirom na sve okolnosti, ne može očekivati da to učini, ako dete koje traži azil uživa zaštitu ili pomoć nekog organa ili tela Ujedinjenih Nacija, osim UNHCR-a, ili mu je priznat azil u drugoj državi. Biće odbačen i zahtev za azil koji je tražilac azila podneo nekoj drugoj državi koja poštuje Ženevsku konvenciju i ranije je odbijen, a u međuvremenu nije došlo do promene okolnosti na kojima se zahtev zasnivao. Odbacuje se i zahtev

lica koje je došlo iz sigurne treće države, osim ako ne dokaže da za njega nije sigurna, kao i ako je lice koje traži azil namerno uništilo putnu ispravu ili drugi identifikacioni dokument koji je mogao biti od značaja za odluku o azilu, osim ako ne navede opravdane razloge za to.

U kojim situacijama se obustavlja postupak traženja azila po službenoj dužnosti?

Kancelarija za azil će obustaviti postupak po službenoj dužnosti ukoliko lice koje traži azil odustane od zahteva za azil, ako lice kome je propisno uručen poziv bez opravdanog razloga ne pristupi saslušanju ili odbije da dâ iskaz bez opravdanog razloga, ako lice ne obavesti Kancelariju za azil o promeni adrese boravka u roku od tri dana od nastale promene ili ako na drugi način sprečava uručenje poziva, ili ako lice napusti Republiku Srbiju bez odobrenja Kancelarije za azil. U odluci o obustavi postupka Kancelarija za azil će odrediti rok u kojem dete koje nema drugi osnov za boravak u Republici Srbiji mora da napusti njenu teritoriju.

Da li dete čiji je zahtev za azil odbijen, može podneti novi zahtev?

Stranac čiji je zahtev za azil ranije odbijen u Republici Srbiji, može podneti novi zahtev ako obezbedi dokaze da su se okolnosti relevantne za priznavanje prava na utočište ili dodeljivanje subsidijarne zaštite u međuvremenu bitno izmenile. U protivnom zahtev će se odbaciti.

Kako tražilac azila može da se žali na odluku o azilu?

Kome tražilac azila podnosi žalbu protiv prvostepene odluke donete u postupku azila?

Protiv prvostepene odluke donete u postupku azila žalba se podnosi Komisiji za azil u roku od 15 dana od dana prijema prvostepene odluke od strane tražioca azila ili njegovog punomoćnika. Žalba ima suspenzivno dejstvo, što znači da se izvršenje prvostepene odluke odlaže dok drugostepeni organ ne donese odluku. Žalbeni postupak je uređen Zakonom o opštem upravnom postupku. Žalba se može podneti ne samo kada je doneta odluka negativna po stranku već i kada prvostepeno rešenje nije uopšte ni doneto u roku od dva meseca od podnošenja zahteva za azil. U tom slučaju Komisija za azil će tražiti da joj Kancelarija za azil saopšti razloge zbog kojih rešenje nije blagovremeno doneto. Ako drugostepeni organ nađe da rešenje nije doneto u roku iz opravdanih razloga ili zbog krivice tražioca azila, odrediće prvostepenom organu naknadni rok za donošenje rešenja, koji ne može biti duži od jednog meseca. Ako razlozi zbog kojih prvostepeno rešenje nije doneto nisu opravdani, Komisija za azil će tražiti od Kancelarije za azil da joj dostavi spise predmeta. Ako drugostepeni organ može rešiti upravnu stvar prema činjeničnom stanju iz spisa predmeta, doneće svoje rešenje, ako ne može, sprovedeće sâm ispitni postupak i rešiti upravnu stvar. Ako Komisija za azil nađe da će Kancelarija za azil brže i ekonomičnije sprovesti ispitni postupak, naložiće joj da to učini i da joj prikupljene podatke dostavi, nakon čega će sama konačno odlučiti o zahtevu za azil.

Kako tražilac azila podnosi tužbu Upravnom sudu?

Tražilac azila koji je nezadovoljan rešenjem Komisije za azil može podneti tužbu Upravnom sudu. Prema pravilima Zakona o upravnim sporovima, tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostavljanja rešenja. Tužba Upravnom sudu po pravilu ne odlaže izvršenje upravnog akta protiv kojeg je podneta. Međutim, sud može, po zahtevu tužioca, da odloži izvršenje konačnog upravnog akta, i to do donošenja sudske odluke u upravnom sporu, ako bi izvršenje nanelo tužiocu štetu koja bi se teško mogla nadoknaditi, a odlaganje nije protivno javnom interesu, niti bi se odlaganjem nanela veća ili nenadoknadiva šteta protivnoj stranci, odnosno zainteresovanom licu. Međutim, iako upravna tužba, po pravilu, ne odlaže izvršenje konačnog rešenja po zahtevu za azil, u praksi se najčešće pokretanje postupka udaljavanja stranca sa državne teritorije (deportacija) odlaže do donošenja presude Upravnog suda.

Šta se događa ukoliko dete ne dobije pravo na azil?

Ukoliko dete ne dobije pravo za azil, ono ipak ne može biti vraćeno u zemlju iz koje je došlo ukoliko nije obezbeđeno odgovorno staranje i zaštita od strane roditelja, rođaka, staratelja, odnosno agencije za zaštitu dece. Nepraćeno dete naročito ne može biti vraćeno u zemlju porekla ukoliko postoji osnovana sumnja da bi tamo bilo izloženo opasnostima po život i/ili fizički i psihički integritet, kao i ako bi bilo izloženo mučenju ili bilo kakvom degradirajućem ili nehumanom postupanju.

Koja su moguća trajna rešenja za dete?

Sticanje prava na azil samo po sebi nije i trajno rešenje za dete. Ipak, sam postupak azila se sprovodi i u cilju jednog od trajnih rešenja za dete. Istovremeno, jedno od trajnih rešenja za izbeglice uopšte predstavlja i lokalna integracija. Nepraćena deca u Srbiji po pravilu izražavaju nameru da traže azil prilikom identifikacije. Proces određivanja trajnog rešenja sprovodi centar za socijalni rad i on može trajati godinu dana i duže, a donosi se putem postupka određivanja najboljeg interesa deteta koji je složen i traje duže vreme. Potrebno je istaći da je u tom postupku integracija moguće rešenje za svu nepraćenu decu, bez obzira na njihov pravni status (bilo da je reč o deci tražiocima azila, izbeglicama ili deci migrantima), dok je integracija u smislu trajnog rešenja za izbegličku situaciju moguća jedino za one kojima je dodeljen azil prema postojećem zakonu. Za lokalnu integraciju deteta odgovoran je pre svega centar za socijalni rad, kao organ starateljstva. Za integraciju onih kojima je dodeljen izbeglički status nakon obavljenog postupka azila nadležan je Komesarijat za izbeglice i migracije.

Osim lokalne integracije, postoje još dva trajna rešenja, a to su povratak u zemlju porekla onda kada se za to steknu uslovi, tj. kada je došlo do značajne promene okolnosti zbog kojih je i dodeljen izbeglički status, i preseljenje u treću zemlju u izuzetnim slučajevima, na primer onda kada je lokalna integracija nemoguća ili u zemlji azila nije moguće obezbediti zaštitu. U sva tri slučaja, kao jedan od prioriteta odlučivanja kada je reč o deci, treba

razmatrati i mogućnost spajanja sa porodicom, osim kada to nije moguće iz opravdanih razloga (sumnja na zlostavljanje, zanemarivanje i sl). Priznavanje prava na azil ograničava odluku o trajnom rešenju u smislu da onemogućava povratak deteta u zemlju porekla. Razlog za to je što dobijanje azila upravo počiva na proceni da povratak deteta u zemlju porekla nije bezbedan, te samim tim ne može biti u skladu sa najboljim interesom deteta.

Kako izgleda proces povratka deteta u zemlju porekla?

Povratak u zemlju porekla može biti i bez spajanja sa članovima porodice, što će predstavljati adekvatno trajno rešenje samo ukoliko je to u najboljem interesu deteta, uvek uz procenu bezbednosti i socijalnih i ekonomskih uslova kojima će biti izloženo povratkom u zemlju porekla. Dobrovoljni povratak može biti najbolje rešenje samo za maloletnog migranta bez pratnje ili maloletnog tražioca azila kojem je odbijen zahtev za azil. Kancelarija Međunarodne organizacije za migracije (IOM) pruža podršku u slučaju dobrovoljnog povratka, a u cilju da povratak bude bezbedan i dostojanstven. U situaciji kada je procenjeno da je u najboljem interesu deteta povratak u zemlju porekla, IOM će pružiti različite vidove pomoći: novčanu pomoć, direktnu pomoć, pomoć prilikom putovanja, informisanje i upućivanje na socijalne i druge službe po dolasku u zemlju porekla i slično. IOM će kupiti avionsku kartu, obezbediti džeparac za put, pružiti pomoć prilikom putovanja i obezbediti doček u zemlji porekla. U slučaju da se donese odluka o povratku koji je u najboljem interesu deteta, staratelj je dužan da otprati dete do tačke odakle ga preuzima službenik IOM-a. Takođe, pre puta se obezbeđuje pisana saglasnost roditelja ili staratelja koji će dete prihvatiti nakon dolaska na teritoriju države porekla i preuzeti brigu o njemu. Dete prvo može prihvatiti službenik IOM-a, koji će ga dovesti do roditelja, odnosno staratelja.

Posebno je značajna IOM-ova pomoć u reintegraciji nepraćenog deteta u zemlji porekla. Tako jedan član porodice može biti korisnik pomoći, uključujući i dobijanje finansijske pomoći radi pokrivanja trenutnih finansijskih potreba. Takođe, dete može dobiti pomoć u vidu orijentacije za zaposlenje, donošenja obrazovnog plana, zdravlja, psihološke podrške i rehabilitacije, stanovanja ili finansijske pomoći za plaćanje troškova školarine i slično.

Kako izgleda proces preseljenja deteta u treću zemlju?

Proces preseljenja nepraćenog deteta u treću zemlju nameće se kao izuzetno rešenje u slučaju da povratak u zemlju porekla nije moguć, kada se u zemlji azila potrebe deteta ne mogu adekvatno zadovoljiti, kao i u situaciji kada bezbednosni razlozi to ne podržavaju. Preseljenje u treću zemlju realizuje se kada je ona prihvatila da dete prizna kao izbeglicu, ako i kada su ispunjeni dodatni kriterijumi za preseljenje. Program preseljenja u okviru programa UNHCR-a podrazumeva da se lice kvalifikuje kao izbeglica na osnovu Konvencije o statusu izbeglice i da je za to lice preseljenje u treću zemlju najbolje trajno rešenje u odsustvu drugih trajnih rešenja.

Podrška UNHCR-a odnosi se na izbor i preseljenje izbeglice iz države u kojoj je traženo priznanje međunarodne zaštite u državu koja je pristala da ga

primi. Pre samog preseljenja lice će proći zdravstvene preglede, a biće mu obezbeđena viza, putovanje i podrška službi prilikom dolaska na teritoriju države prijema. Ta država mora biti bezbedna za nepraćeno dete i mora ga prihvatiti uz garanciju da će mu biti obezbeđeno prebivalište. Taj status štiti lice od proterivanja i omogućuje mu, kao i članovima porodice, ako se tamo nalaze, pristup ljudskim pravima. Osoblje UNHCR-a u svakoj fazi preseljenja obezbeđuje da se ono vrši u skladu sa najvišim mogućim standardima. Države ili imaju sistem kvota na godišnjem nivou, ili prihvataju izbeglice na *ad hoc* osnovi. Programi preseljenja podrazumevaju i uključivanje službi i podrške radi integracije, koja često podrazumeva i pomoć partnerskih nevladinih organizacija.

Treba naglasiti da u Srbiji preseljenje predstavlja izuzetno rešenje za ograničeni broj najranjivijih slučajeva.

Kako izgleda proces spajanja sa porodicom?

Spajanje sa porodicom, ukoliko je u najboljem interesu deteta, treba uvek da bude uzeto kao prioritet prilikom određivanja trajnog rešenja. Za traženje porodice nadležna je Služba traženja u okviru Crvenog krsta. Kao članu Međunarodnog pokreta Crvenog krsta i Crvenog polumeseca, a saglasno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, Crvenom krstu Srbije je povereno da u ime i za račun države obavlja poslove Nacionalnog biroa za obaveštavanje o žrtvama oružanog sukoba i da se bavi traženjem lica koja su nestala usled oružanog sukoba. Traženje roditelja ili porodice je od suštinske važnosti i ono treba da počne što pre tako što će se ta usluga zatražiti od nacionalnih udruženja Crvenog krsta. Zbog očuvanja bezbednosti deteta, njegove porodice i bliskih srodnika, naročito ako su ostali u zemji porekla, važno je da se obezbedi poverljivost u prikupljanju, obradi i dostavljanju informacija o tim licima kako ne bi došlo do ugrožavanja njihove bezbednosti.

Nakon identifikacije članova porodice u daljem odnosu sa članovima porodice podršku može pružiti i IOM, ukoliko se porodica nalazi u zemlji porekla deteta. Ukoliko je IOM angažovan u identifikovanju članova porodice nepraćenog deteta i ako stupi u kontakt sa njima, sledeći korak je da se članovi porodice konsultuju da li su voljni da dete prihvate. Pored njihovog prihvatanja, neophodno je proceniti da li bi to bilo u najboljem interesu deteta, ocenjujući da li bi dete povratkom moglo da zadovolji osnovne potrebe, uključujući očuvanje zdravlja, pristup obrazovanju i bezbednost. Spajanje sa roditeljima i drugim bliskim članovima porodice najčešće je kompatibilno sa najboljim interesom deteta, ali ako to nije slučaj onda najbolji interes deteta treba da odnese prevagu. Postoje okolnosti koje dovode u pitanje celishodnost spajanja deteta sa njegovim ili njenim roditeljima ili drugim glavnim starateljem. Kontraindikacije za spajanje deteta sa porodicom bi, na primer, bili slučajevi gde postoje potkrepljeni navodi o zlostavljanju, seksualnom zlostavljanju, grubom zanemarivanju, napuštanju deteta ili drugi slični ozbiljni razlozi.

Prilikom donošenja odluke o spajanju sa porodicom uvek se treba držati sledećeg principa: kada i roditelji i dete žele da dođe do spajanja, može se

pretpostaviti da je ono u detetovom najboljem interesu, ukoliko su zadovoljeni i bezbednosni uslovi. Ukoliko su roditelji za spajanje, a dete želi da ostane u zemlji prijema, želja roditelja bi trebalo da ima prevagu, ali pod uslovom da vlasti ispitaju i utvrde da njegovim povratkom neće nastati rizik od zlostavljanja, zanemarivanja i eksploatacije deteta. S druge strane, u situaciji kada dete želi da se spoji sa roditeljima, ali oni nisu za spajanje, odluka o spajanju ne bi bila u najboljem interesu deteta. Konačno, ukoliko ni dete ni roditelji ne žele da dođe do spajanja, takva odluka ne može biti u najboljem interesu deteta.

Podršku u spajanju porodice u različitim kontekstima, uključujući i Srbiju, kada je reč o izbeglicama, može pružiti i UNHCR.

**KOJE SU
OSNOVNE ULOGE
STARATELJA?**

Koje su osnovne uloge staratelja?

Kao što je već u uvodu rečeno, bez obzira na to što je ovaj tekst posvećen starateljstvu nad decom izbeglicama, svi staratelji imaju istu zajedničku ulogu – da u različitim aspektima brinu o najboljem interesu deteta i ostvare odnos poverenja sa detetom. U tom smislu na starateljstvo se gleda kao na ključnu proceduru u okviru dečje zaštite, koja treba da garantuje poštovanje najboljeg interesa nepraćene dece izbeglica.

Na osnovu različitih standarda i smernica obaveze staratelja mogu se grupisati u sedam oblasti:

1. Neposredno obezbeđenje poštovanja najboljeg interesa deteta, uključujući i podršku detetu prilikom donošenja svakodnevnih odluka i zastupanje najboljeg interesa deteta u različitim formalnim procedurama, a posebno prilikom donošenja trajnog rešenja;
2. Izgradnja odnosa poverenja sa detetom;
3. Osiguranje da dete učestvuje u donošenju odluka koje su važne za dete;
4. Obezbeđenje pravne podrške i zastupanja;
5. Osiguranje detetove bezbednosti;
6. Obezbeđenje odgovarajućeg životnog standarda, uključujući stanovanje i materijalnu podršku detetu, pristup zdravstvenim uslugama i obrazovanju;
7. Povezivanje deteta sa pružaocima različitih usluga od kojih dete može imati koristi i praćenje njihovog rada.

Zakonodavstvo Republike Srbije kojim se uređuje starateljstvo, odnosno Porodični zakon nije u dovoljnoj meri terminološki usaglašen sa međunarodnim standardima. Ipak, zakon jasno priznaje najbolji interes deteta kao primaran u svim postupcima koji se tiču dece tako što određuje da je „svako dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta“. Ipak, kao oblasti rada staratelja, Porodični zakon prepoznaje sledeće oblasti:

1. Staranje o ličnosti:
 - a. Čuvanje, podizanje, vaspitavanje i obrazovanje,
 - b. Održavanje neposrednog kontakta sa detetom,
 - c. Briga o uslovima u kojima dete živi;
2. Zastupanje deteta;
3. Obezbeđivanje sredstava za izdržavanje deteta;
4. Upravljanje imovinom deteta.

Ipak, iako međunarodni standardi i nacionalno zakonodavstvo ulogu staratelja definišu različitim terminima, u svojoj suštini oni govore o istim ulogama. U sledećoj tabeli dat je uporedni prikaz uloge staratelja kako bi se olakšalo izveštavanje i rad staratelja.

Oblast 1	Staranje o ličnosti (1)	Poštovanje najboljeg interesa deteta – briga o najboljem interesu deteta u svakodnevnim odlukama, briga o najboljem interesu deteta u formalno pravnim procedurama (1)
		Bezbednost deteta (5)
		Učešće deteta (3)
		Uključenost deteta u usluge u zajednici (7)
		Izgradnja odnosa poverenja (2)
Oblast 2	Zastupanje (2)	Pravna podrška i zastupanje (4)
		Praćenje rada pružalaca usluga i institucija (7)
Oblast 3	Obezbeđivanje sredstava za izdržavanje deteta (3)	Odgovarajući životni standard (6)
Oblast 4	Upravljanje imovinom deteta (4)	Poštovanje najboljeg interesa deteta – briga o najboljem interesu deteta u odnosu na postupke upravljanja imovinom i raspolaganja imovinom (1)

U daljem tekstu uloga staratelja biće predstavljena u skladu sa međunarodnim okvirom.

Staratelj radi na tome da se najbolji interes deteta uvek uzima kao najvažniji princip u radu sa detetom

Osnovno zaduženje staratelja je da osigura da se u svakom trenutku poštuje najbolji interes deteta. To se odnosi na odluke koje na ključan način utiču na život deteta, koje se odnose na smeštaj deteta, uključivanje u školu, odlučivanje o spajanju sa porodicom, ali i na svakodnevne odluke i dešavanja, kao što su učešće u aktivnostima u slobodno vreme, usmeravanje i podrška u učenju, korišćenje prepisane terapije ukoliko je dete bolesno. Osnovni posao staratelja u tom smislu je da detetu pomogne da donese odluke koje su najbolje za samo dete u skladu sa uzrastom deteta i njegovim razvojnim potrebama.

Iako zastupanje najboljeg interesa deluje samo po sebi očigledno, u praksi staratelji često nailaze na prepreke. Kako bi staratelj zaista zastupao najbolji interes deteta, prvo moraju biti zadovoljene dve pretpostavke – dete mora da ima poverenje u staratelja i da učestvuje u svakom procesu. Iako je najbolji interes deteta detaljnije objašnjen u drugim publikacijama, iz perspektive rada staratelja posebno je važno naglasiti da je uloga staratelja besmislena

ukoliko staratelj deluje samo na osnovu svog vlastitog razumevanja šta je to što je najbolje za dete. Određivanje najboljeg interesa deteta u svakoj konkretnoj situaciji treba da predstavlja dogovor staratelja i deteta i ne treba ga generalizovati. U tom smislu, suština starateljstva jeste u tome da se komunicira sa detetom i da se zastupaju oni interesi koji su dogovoreni sa detetom. Kako bi dete u toj komunikaciji bilo iskreno, ono mora da veruje staratelju. Tako su upostavljanje dobrog odnosa i poverenja između deteta i staratelja ključ starateljske zaštite.

Prilikom zastupanja najboljeg interesa deteta potrebno je razlikovati procenu najboljeg interesa od procesa donošenja odluke o najboljem interesu. Procena najboljeg interesa nije strogo formalizovana u sistemu zaštite i vrši se uvek kada se donose odluke koje mogu da utiču na dete. Procena najboljeg interesa zahteva da se u svakom postupku koji se tiče deteta, u obzir uzmu svi važni faktori kako bi se osigurao najbolji interes deteta. U tom smislu, prilikom procene najboljeg interesa deteta staratelj treba da osigura da su u obzir uzete najmanje sledeće karakteristike deteta:

- lična istorija deteta;
- iskustvo koje je steklo u zemlji porekla i tokom putovanja;
- identitet deteta;
- stepen razvoja deteta;
- ranjivost i potrebne vrste podrške;
- porodična situacija;
- vreme provedeno u zemlji u kojoj se nalazi;
- stepen integracije u zemlji u kojoj se nalazi;
- stepen bezbednosti i rizici kojima je izloženo;
- mentalno i fizičko zdravlje deteta;
- specifična situacija u kojoj se nalazi.

S druge strane, donošenje odluke o najboljem interesu deteta predstavlja formalnu proceduru donošenja odluka koje imaju ključan uticaj na budući život deteta i u okviru centra za socijalni rad realizuje se kroz usmerenu procenu i konferenciju slučaja.

Staratelj nužno učestvuje u toj proceduri i u donošenju svih odluka koje se tiču deteta, vodi računa o tome da se mišljenje deteta čuje i da dete učestvuje u samom procesu.

Bez obzira na to da li je reč o proceni najboljeg interesa deteta ili o donošenju odluke o najboljem interesu, staratelj treba da vodi računa o tome da se uzmu u obzir kratkoročni i dugoročni uticaji te odluke na život deteta, a posebno na očuvanje identiteta deteta, porodično okruženje i porodične odnose, negu, zaštitu i bezbednost, zdravlje i obrazovanje, odnosno da vodi računa o tome da se razmatraju i kratkoročni i dugoročni ishodi određene odluke i da su oni usklađeni sa željama i potrebama deteta. Ukoliko su odluke koje se donose u vezi sa detetom u suprotnosti sa najboljim interesom deteta, staratelj treba da iskoristi sve raspoložive mehanizme da takvu odluku dovede u pitanje.

Podsetnik za staratelje

1. Da li se prilikom donošenja odluka koje mogu da utiču na dete, vrši procena najboljeg interesa?
2. Da li dete učestvuje u proceni najboljeg interesa?
3. Da li se prilikom procene najboljeg interesa razmatra na koji način odluke utiču na očuvanje identiteta deteta, porodično okruženje i porodične odnose, negu, zaštitu i sigurnost, zdravlje i obrazovanje?
4. Da li se prilikom procene najboljeg interesa uzimaju u obzir lična istorija deteta, iskustvo koje je steklo u zemlji porekla, razvoj deteta, porodična situacija, vreme provedeno u zemlji, stepen integracije, bezbednost, mentalno i fizičko zdravlje?
5. Da li se prilikom procene najboljeg interesa uzimaju u obzir i kratkoročni i dugoročni ishodi određene odluke za dete, kao i usklađenost ishoda procene sa željama deteta?
6. Da li staratelj učestvuje u procesu donošenja odluke o najboljem interesu deteta i trajnom rešenju?
7. Da li u procesu donošenja odluke o najboljem interesu deteta učestvuju svi akteri koji su važni za dete i da li je pristup multidisciplinaran?
8. Da li je staratelj učestvovao u izradi individualnog plana zaštite?
9. Ukoliko je trajno rešenje lokalna integracija, da li je staratelj uključen u proces kreiranja plana integracije?
10. Ukoliko je u okviru trajnog rešenja planirano spajanje sa porodicom, da li je staratelj dobio detetovu saglasnost da stupi u kontakt sa njegovom porodicom?
11. Ukoliko je planirano spajanje sa porodicom, da li je staratelj uveren da roditelji imaju kapacitet za brigu o detetu?
12. Ukoliko je trajno rešenje preseljenje u treću zemlju ili povratak u zemlju porekla, da li je staratelj upoznat sa uslovima za rast i razvoj deteta u toj zemlji?
13. Da li se staratelj, u skladu sa svojim nadležnostima, suprotstavio odluci koja nije u najboljem interesu deteta?

Staratelj treba da izgradi odnos poverenja sa detetom

Odnos poverenja između staratelja i deteta je preduslov uspešnog obavljanja funkcije staratelja. Ukoliko dete nema poverenja u staratelja, staratelj neće moći da proceni njegove potrebe, niti će moći da zastupa najbolji interes deteta. Kako bi izgradio odnos poverenja sa detetom, staratelj mora da upozna dete, ali isto tako da dozvoli detetu da upozna njega. Kako bi uspostavio odnos poverenja, staratelj mora sa detetom da provede vreme u slobodnim aktivnostima i druženju. U tom smislu, staratelj treba da bude veoma vešt u određivanju ličnih i profesionalnih granica. Staratelj ne sme u velikoj meri da deli sa detetom svoje lične probleme i da se postavlja kao drug, ali isto tako ne sme ni da bude distanciran. Drugim rečima, staratelj treba da ima personalizovani odnos sa detetom, a ne samo odnos korisnika i pružaoca određene usluge. Tako će dete znati da uvek može da se obrati staratelju za pomoć i zatraži zaštitu.

Staratelj treba da bude dostupan detetu kada mu je potreban, a ne samo tokom radnog vremena, pogotovo kada je reč o nepraćenoj deci. U tom smislu, staratelj treba da se upozna sa detetom čim je postavljen i da redovno posećuje dete. Dete treba da ima telefonski broj staratelja i njegov imejl ili profil na društvenoj mreži, u skladu sa navikama u komuniciranju deteta i staratelja. Staratelj treba da održava redovan kontakt sa detetom kako bi bio u toku sa tim šta se detetu dešava.

Staratelj mora u svakoj aktivnosti da poštuje dostojanstvo i ličnost deteta i da podstiče dete da izgradi sebe kao ličnost. Nepraćena deca se često susreću sa predrasudama i nepoverenjem, te je neophodno da staratelj pokaže detetu da mu veruje, da ima empatiju i da mu pruži emocionalnu podršku, brigu i ljubav. Staratelj nikada ne treba da osuđuje dete, već da se trudi da ga razume i da to detetu i pokaže.

Kako bi dete izgradilo odnos poverenja, staratelj treba da ima otvoren i iskren odnos sa detetom i da ispunjava obećanja. Obmanjivanje i neistine nikada nisu u interesu deteta, čak i kada je jasno da istina detetu neće odgovarati.

Osnovni principi kojih staratelj treba da se drži kako bi uspeo da uspostavi odnos poverenja sa detetom, jesu:

- Staratelj poštuje pravo deteta na privatnost i poverljivost informacija,
- Staratelj ispunjavanja obećanja,
- Staratelj ima otvoren i iskren odnos sa detetom,
- Staratelj je jasan,
- Staratelj je dostupan,
- Staratelj poštuje i podržava dete,
- Staratelj veruje detetu,
- Staratelj ima empatiju za dete i pruža mu emocionalnu podršku,
- Staratelj pokazuje detetu da mu je ono važno,
- Staratelj aktivno sluša dete,
- Staratelj ima personalizovan odnos sa detetom,
- Staratelj i dete često zajedno provode vreme,
- Staratelj radi sa obučenim prevodiocem kad god je to moguće.

Veliki izazov prilikom uspostavljanja odnosa poverenja jeste poštovanje prava deteta na privatnost i poverljivost informacija pošto će staratelj nužno saznati dosta informacija o detetovom životu. Informacije koje staratelj dobije od deteta se ne smeju iznositi bez detetove saglasnosti, osim u situacijama kada je to neophodno da bi se zaštitilo dete ili druga osoba, i samo u skladu sa uspostavljenim procedurama poverljivosti informacija i uz informisanje deteta o tome. Poseban izazov za staratelje predstavlja odnos prema informaciji da dete želi da pobegne iz ustanove u kojoj je smešten ili da ilegalno pređe granicu. Kako takvi postupci predstavljaju veliki rizik za dobrobit deteta, staratelj je dužan da takve, kao i ostale postupke i namere koji mogu da ugroze bezbednost i zdravlje deteta, prijavi voditelju slučaja. O tome staratelj unapred, tokom prvog kontakta, mora da upozna dete.

Podsetnik za staratelje

1. Da li staratelj vodi računa o tome da informacije koje je stekao kroz razgovor sa detetom, ne deli sa trećim licima?
2. Da li kada razgovora sa detetom, staratelj vodi računa o tome da su uslovi u kojima se vodi razgovor takvi da dete može slobodno da izrazi svoje mišljenje?
3. Da li je staratelj dostupan detetu onda kada je detetu to potrebno?
4. Da li se dete i staratelj često viđaju i učestvuju u zajedničkim aktivnostima?
5. Da li staratelj poznaje mane i vrline deteta, njegove želje i planove za budućnost?
6. Da li dete zna ko su članovi porodice staratelja, šta staratelj voli da radi u slobodno vreme?
7. Da li je staratelj uvek iskren prema detetu?
8. Da li staratelj ima dovoljno vremena da ostvari adekvatan odnos sa detetom?

Staratelj treba da osigura da dete učestvuje u donošenju odluka koje su važne za dete

Svako dete ima pravo da bude informisano o stvarima koje ga se tiču i da izrazi svoje mišljenje i stavove po svim pitanjima, odnosno da se mišljenje deteta poštuje i uzme u obzir prilikom donošenja odluka, u skladu sa uzrastom i zrelošću deteta. Tu obavezu definiše i Porodični zakon, koji propisuje da dete koje je navršilo deset godina života može slobodno i neposredno da izrazi svoje mišljenje u svakom sudskom i upravnom postupku u kome se odlučuje o njegovim pravima. Informacije koje se detetu pružaju i način na koji se sa njim komunicira moraju da biti prilagođeni uzrastu i fazi razvoja deteta, zrelosti i mogućnosti razumevanja, kada je neophodno, i uz prisustvo prevodioca. Uvek treba imati u vidu da je učešće detetov izbor, a ne obaveza. Kako bi obezbedio participaciju deteta, staratelj treba da:

- Informiše dete o načinu donošenja odluka koje ga se tiču, a posebno o postupku azila, kao i o podršci koja mu je dostupna, uslugama, procedurama traženja porodice, situaciji u zemlji porekla, i da proveri da li je dete razumelo dobijene informacije. Informacije treba da pruži detetu i verbalno, na jeziku koji ono razume, i pisano (štampani materijali);
- Informiše dete o njegovim pravima u skladu sa Konvencijom o pravima deteta i drugim međunarodnim instrumentima;
- Podstiče dete da učestvuje u svim odlukama i procesima, da redovno razgovara sa detetom i aktivno sluša dete;
- Konsultuje se sa detetom u vezi sa svakom odlukom koja se tiče deteta;
- Zastupa isključivo interes deteta, a ne i drugih osoba;
- Obezbedi da dete ima mogućnost uvida u svoju dokumentaciju;
- Zalaže se pred institucijama i organizacijama da se detetovo mišljenje uzme u obzir prilikom donošenja odluka;
- Informiše dete o tome u kojoj je meri mišljenje deteta uzeto u obzir, kao i mišljenje drugih učesnika, i na koji način je doneta određena odluka i zašto;

- Osigura da dete ima pristup žalbenim mehanizmima kada to želi, a u vezi sa bilo kojim aspektima podrške (zaštita, obrazovanje, zdravstvene usluge, trajno rešenje);
- Bude otvoren za komentare deteta o tome kako može adekvatnije da ga štiti i podržava.

Prilikom učešća u postupcima staratelj treba uvek da vodi računa o poštovanju prava deteta. U tom smislu, staratelj ne treba da se ustručava da iskaže svoje mišljenje o načinu rešavanja nekih pitanja i situacija ukoliko se ono razlikuje od mišljenja predstavnika države ili organizacija civilnog društva.

Princip participacije deteta uzet je u obzir prilikom kreiranja dokumentacije, tako da je staratelj dužan da prilikom donošenja bilo koje odluke u izveštaju prema centru za socijalni rad obrazloži obim i način participacije deteta i stepen u kojem je mišljenje deteta prihvaćeno.

Podsetnik za staratelje

1. Da li staratelj informiše dete o postupku azila, podršci koja mu je dostupna, uslugama, procedurama traženja porodice, situaciji u zemlji porekla i drugim važnim pitanjima?
2. Da li staratelj proverava da li je dete razumelo dobijene informacije?
3. Da li dete dobija informacije na jeziku koje razume?
4. Da li staratelj konsultuje dete u vezi sa odlukama koje se tiču deteta?
5. Da li staratelj insistira na tome da se detetovo mišljenje uzme u obzir?
6. Da li staratelj informiše dete o tome u kojoj je meri detetovo mišljenje uzeto u obzir?
7. Da li staratelj isključivo zastupa interes deteta?
8. Da li staratelj omogućava detetu pristup žalbenim mehanizmima?

Staratelj treba da obezbedi detetu pravnu podršku i zastupanje

Staratelj je dužan da zastupa dete, zaključuje i preuzima pravne poslove i radnje koje su u vezi sa detetovom ličnošću i imovinom. Staratelj može samostalno zastupati maloletnika i preduzimati poslove koji su u vezi sa redovnim staranjem o ličnosti i imovini šticećenika, a tiču se brige o ishrani, odevanju, vaspitanju i obrazovanju.

Ipak, neke odluke staratelj ne može donositi samostalno, kao što su one koje se odnose na obrazovanje deteta i medicinske zahvate, ne može da dâ saglasnost za preduzimanje pravnih poslova deteta starijeg od 14 godina, da preduzima pravne poslove kojima upravlja i raspolaže prihodom deteta mlađeg od 15 godina, odnosno da vrši otuđenje i prenos imovine ili nepokretnosti i upravljanje pokretnom imovinom velike vrednosti. Tako se ne može u ime maloletnika koji je navršio 16 godina, zaključiti brak, ne može se priznati očinstvo i materinstvo, niti sačiniti testament.

U nekim slučajevima je potrebno osigurati da dete, kada mu je to potrebno, dobije pravnog zastupnika, čiji rad privremeni staratelj kontroliše. Tako, na primer, uz pribavljenu saglasnost centra za socijalni rad, staratelj može da ovlastiti određeno lice da zastupa dete izbeglicu/migranta u pojedinim postupcima zaštite njegovih prava i interesa, kao na primer zaštite prava i interesa u preseljenju u druge zemlje koje su se saglasile sa prijemom ili u povratku u zemlju porekla, odnosno u zemlju čiji je državljanin.

U postupcima koji se tiču azila, potrebno je da organ starateljstva imenuje pravnog zastupnika deteta. U slučaju da dete dobije pravnog zastupnika, uloga staratelja je da posreduje između deteta i pravnog zastupnika. Staratelj je dužan da prisustvuje svim formalnim razgovorima sa detetom, kao i da bude uključen u upravne, prekršajne i krivične postupke u kojima dete učestvuje.

Podsetnik za staratelje

1. Da li staratelj informiše dete o pravu na podršku i zastupanje?
2. Da li staratelj u svakoj situaciji zahteva poštovanje prava deteta?
3. Da li je staratelj proverio da li sme samostalno da zastupa dete prilikom aktivnosti zastupanja?
4. Da li je postavljen pravni zastupnik detetu ukoliko ono želi da podnese zahtev za azil?
5. Da li staratelj prisustvuje svim formalnim razgovorima sa detetom?

U nastavku teksta prikazana je uloga staratelja u specifičnim postupcima za decu izbeglice.

Koja je uloga staratelja u procesu identifikacije?

Staratelj u procesu identifikacije treba da osigura da se procena uzrasta ne sprovodi u slučajevima kada je očigledno da je osoba mlađa od 18 godina i da se zalaže da se lice tretira kao dete u slučajevima kada se ne može sa sigurnošću utvrditi njegov uzrast.⁸ Staratelj utiče da se postupak identifikacije odvija u prijateljskoj i bezbednoj atmosferi i da ga obavljaju za to kvalifikovani profesionalci, koji su prošli obuku o tehnikama za obavljanje razgovora sa decom. Takođe, staratelj je dužan da osigura da se procena uzrasta radi uz detetovu saglasnost, da insistira da se osoba tretira kao dete ukoliko rezultati procene nisu jednoznačni, kao i da osigura da su rezultati procene detetu saopšteni na razumljiv i prilagođen način. Staratelj vodi računa o tome da se postupkom identifikacije utvrdi da li je dete u pratnji roditelja ili staratelja, a ako je u pratnji drugih lica – kakav je njihov međusobni odnos, odnosno koja je priroda tog odnosa i da li može imati neke negativne posledice po maloletnika. Kad god je to neophodno, važno je obezbediti i prisustvo prevodioca. Konačno, staratelj proverava da li su nadležni državni organi utvrdili da li je u pitanju lice koje želi da zatraži međunarodnu zaštitu.

⁸ U Republici Srbiji ne postoje smernice za određivanje uzrasta, niti postoji zvanična procedura utvrđivanja uzrasta deteta.

Podsetnik za staratelje

1. Da li se procena uzrasta sprovodi samo onda kada nije očigledno da osoba ima manje od 18 godina?
2. Da li procenu uzrasta vrši osoba koja je obučena da primenjuje tehnike za obavljanje intervjua sa detetom i da proceni njegov uzrast?
3. Da li se procena uzrasta vrši uz detetovu saglasnost?
4. Da li se procena uzrasta obavlja u prijateljskoj i bezbednoj atmosferi?
5. Da li se osoba tretira kao dete ukoliko rezultat procene uzrasta nije jednoznačan?
6. Da li se prilikom identifikacije deteta analizira odnos deteta sa odraslim osobama u društvu deteta?
7. Da li je u procesu identifikacije dete informisano o mogućnosti traženja azila?

Koja je obaveza staratelja u postupku azila?

U postupku azila staratelj treba da zatraži pomoć stručnjaka – pravnika koji pruža pravnu pomoć u oblasti azila. Staratelj treba da informiše dete o pravu da zatraži azil. Ukoliko dete želi da traži azil, staratelj treba da podnese zahtev za azil u njegovo ime ili da mu pomogne da traži azil ukoliko je to u detetovom najboljem interesu. Staratelj treba da obezbedi da se detetu pruže sve informacije o postupku azila na način koji je razumljiv i prilagođen detetu, objasni detetu ulogu svih aktera uključenih u proces odlučivanja o zahtevu za azil, prati rad pravnog zastupnika deteta, osigura da se odluka o zahtevu za azil analizira iz perspektive deteta i podržava i bude prisutan prilikom komunikacije između pravnog zastupnika i deteta. Staratelj treba da bude prisutan tokom intervjua sa detetom u postupku azila i da vodi računa o tome da se dete pojavljuje na predviđenom mestu i zakazano vreme. Isto tako, staratelj treba da vodi računa o tome da intervju za azil ne traje suviše dugo, te da dete može da prekine intervju ukoliko se oseća neprijatno ili ukoliko je intervju suviše dug.

Ukoliko se radi odvijanja postupka azila traži da dete bude smešteno na određenu lokaciju koja nije bezbedna za dete, staratelj treba da zahteva smeštaj deteta u boljim uslovima. Staratelj vodi računa o tome da se intervju vodi na način prilagođen detetu i da lice koje vodi intervju poštuje specifičnu situaciju deteta, uključujući i to da dete ne može da se seti nekih važnih događaja, ili da ne može da se seti kada se nešto desilo, trajanja događaja, kao i mesta i osoba koje su u događaju učestvovala. Takođe, staratelj vodi računa o tome da je tokom podnošenja zahteva za azil i intervjua angažovan profesionalni prevodilac, ali i da emocionalno i psihološki pripremi dete za intervju i obezbedi detetu psihološku podršku kada je to potrebno. Staratelj treba da podrži dete da podnese žalbu na prvostepenu odluku u slučaju kada je odbijen zahtev za azil, da podrži dete da podnese tužbu Upravnom sudu na drugostepenu odluku i obezbedi kontinuitet zaštite deteta i kada dete napuni 18 godina.

Podsetnik za staratelje

1. Da li su detetu informacije o azilu i postupku azila prezentovane na razumljiv i prilagođen način?
2. Da li je detetu jasna uloga svih aktera uključenih u postupak azila, kao i njegove obaveze?
3. Da li staratelj aktivno prati rad pravnog zastupnika deteta u postupku azila?
4. Da li je staratelj uvek bio pristuan tokom komunikacije između pravnog zastupnika i deteta?
5. Da li je staratelj vodio računa o tome da se dete pojavi na intervjuu u postupku azila na zakazanom mestu u zakazano vreme?
6. Da li je staratelj pripremio dete za intervju u postupku azila?
7. Da li je staratelj informisao dete o mogućnosti da podnese žalbu ili tužbu ukoliko nije zadovoljno odlukom o azilu?

Kako izgleda proces zastupanja štíćenika u postupku povratka u zemlju porekla?

Ukoliko se organizuje proces spajanja sa roditeljima u zemlji porekla ili proces dobrovoljnog povratka, staratelj prvo treba da dobije detetov pristanak da bi ostvario kontakte sa porodicom deteta, rođacima ili drugim organizacijama u cilju organizovanja spajanja sa porodicom. Tokom procesa spajanja sa porodicom u zemlji porekla i dobrovoljnog povratka staratelj treba da bude kontakt osoba organizacijama koje organizuju dobrovoljni povratak i treba da osigura da je dovoljno vremena odvojeno da se dete pripremi za povratak. Ukoliko se dete vraća u zemlju porekla, ali ne kod člana porodice, staratelj treba da obeshrabri takav postupak sve dok ne utvrdi da postoji osoba koja može da preuzme obavezu staranja o detetu. Bez obzira na to da li se dete vraća u porodicu ili ne, prilikom njegovog povratka u zemlju porekla treba voditi računa o tome da li bi ga povratak izložilo rizicima u kojima se već nalazilo, ili bi moglo da se nađe, kao što su trgovina ljudima, opasnost od povreda, progona, mučenja, rodno zasnovanog nasilja. Ukoliko staratelj smatra da spajanje deteta sa porodicom nije u najboljem interesu deteta, treba da mu se omogući da podnese žalbu organu starateljstva. Ukoliko dođe do spajanja sa porodicom, staratelj treba da bude upoznat sa planom reintegracije deteta i da dobije informacije o uspešnosti detetovog povratka u zemlju porekla. Ukoliko je potrebno, staratelju treba da se omogući da isprati dete kako bi dodatno osigurao da najbolji interes deteta nije ugrožen.

Podsetnik za staratelje

1. Da li je staratelj dobio pristanak od deteta da ostvari kontakt sa članovima njegove porodice?
2. Da li dete ima dovoljno vremena da se pripremi za povratak u zemlju porekla?
3. Da li je staratelj na osnovu dostupnih informacija razmotrio rizik od povratka u zemlju porekla?
4. Da li je staratelj razmotrio rizik po psihički i fizički integritet deteta, a posebno rizik od trgovine ljudima, odnosno krijumčarenja u slučaju da se ono vrati u zemlju porekla?
5. Da li je staratelj upoznat sa planom reintegracije deteta u zemlji porekla?

Kako izgleda proces zastupanja deteta u postupku spajanja sa porodicom?

Ako dođe do kontakta sa porodicom i ukoliko je trajno rešenje spajanje deteta sa porodicom, staratelj je dužan da se pre samog spajanja deteta sa porodicom informiše o tome da li su roditelji zaista podobni za brigu o detetu i da zastupaju njegov najbolji interes. Ukoliko dođe do spajanja sa porodicom, staratelj treba da dobije informacije o uspehu spajanja. Ukoliko je potrebno, staratelju treba da se omogući da isprati dete kako bi dodatno osigurao da najbolji interes deteta nije ugrožen usled spajanja sa porodicom.

Podsetnik za staratelje

1. Da li je staratelj razgovarao sa članovima detetove porodice?
2. Da li je staratelj analizirao nameru porodice da ponovo brine o detetu?
3. Da li je staratelj učestvovao u donošenju odluke o spajanju sa porodicom?
4. Da li je staratelj ostvario kontakt licem u lice sa članovima detetove porodice, ukoliko je u mogućnosti?

Staratelj treba da brine o bezbednosti deteta

Bezbednost deteta odnosi se, pre svega, na zaštitu deteta od nasilja i zlostavljanja, eksploatacije i ponižavajućeg postupanja, ali i na poštovanje prava deteta na privatnost i poverljivost informacija, osim u slučajevima kada postoji opasnost od ozbiljne štete za dete ili druge osobe. Staratelj treba da se stara i o tome da se dete ne vrati u zemlju porekla ukoliko bi detetova bezbednost bila ugrožena.

Staratelj treba da informiše dete o merama zaštite i procedurama koje garantuju detetovu bezbednost, da se stara da se procedure zaštite od nasilja i primenjuju, kao i da osigura da centar za socijalni rad realizuje procenu bezbednosti i rizika za dete i da učestvuje u toj proceni.

Nepraćena deca su izložena povećanom riziku od trgovine ljudima, nasilja, zlostavljanja, diskriminacije, nedostatka hrane, nepristupačnosti zdravstva, obrazovanja i smeštaja. Još jedan rizik za bezbednost koji je češći kod nepraćene dece jeste nestanak iz smeštaja. Nivo bezbednosti nepraćene dece zavisi u velikoj meri od kvaliteta smeštaja i kvaliteta odnosa koji dete ima sa starateljem.

Za uspešan rad na osiguranju bezbednosti deteta posebno je važno da staratelj uspostavi odnos poverenja sa njim kako bi dete bilo slobodno da mu prijavi rizike za bezbednost, odnosno situacije u kojima je doživelo nasilje ili zlostavljanje. Zatim, neophodno je da staratelj ima dovoljno kompetencija da prepozna znake zlostavljanja i zanemarivanja deteta, da prati rizik od njegovog nestanka iz smeštaja i da prijavi nadležnim službama detetov nestanak.

Podsetnik za staratelje

1. Da li je staratelj informisao dete o merama zaštite od nasilja i zlostavljanja?
2. Da li je staratelj proverio da li je dete bezbedno u datom smeštaju?
3. Da li je sprovedena procena bezbednosti i rizika za dete?
4. Da li se dete oseća slobodno da staratelju prijavi rizike za bezbednost i slučajeve zlostavljanja i zanemarivanja?
5. Da li je staratelj edukovan da prepozna simptome nasilja i zanemarivanja, kao i trgovine ljudima?
6. Da li je staratelj prijavio nestanak deteta?

Staratelj treba da obezbedi odgovarajući životni standard za dete

Staratelj je odgovoran za adekvatno zadovoljavanje egzistencijalnih potreba deteta, podmirivanje njegovih svakodnevnih potreba za ishranom, odećom, obućom i zdravstvenom zaštitom, pod istim uslovima kao i drugoj deci. Podizanje maloletnog šticećenika podrazumeva obezbeđenje zdravstvene zaštite.

Zdravstvena zaštita je posebno važna za nepraćenu decu jer su izložena različitim vrstama psihičkih i fizičkih trauma i drugim zdravstvenim rizicima. Uloga staratelja je da detetu pruži sve informacije o zdravstvenoj zaštiti na način koji dete razume, da podrži pristup zdravstvenim uslugama u smislu upućivanja deteta u odgovarajuće zdravstvene ustanove, da zakaže preglede, ali i da učestvuje u donošenju odluka o zdravstvenoj zaštiti deteta. Staratelj treba da pomogne detetu da razume sve informacije koje su važne i da osigura da se zdravstvene usluge pružaju na deci prilagođen i kulturološki prilagođen način (npr. tako što vodi računa o tome da devojčice pregledaju žene). Posebno je važno da se hitno obezbedi adekvatna zdravstvena zaštita deci žrtvama trgovine ljudima, kao i deci koja su žrtve nasilja.

Dete treba da se smesti u najmanje restriktivno okruženje, najbolje u smeštaj u porodičnoj sredini. Smeštanje deteta u ustanove socijalne zaštite treba da bude krajnja mera. Decu mlađu od 16 godina ne treba smeštati u centre za azil, osim ukoliko je to jedini način da se spreči razdvajanje deteta od

porodice, odnosno grupe sa kojom je dete putovalo, ukoliko se proceni da između deteta i osoba sa kojima putuje postoji vezanost i odnos poverenja i ukoliko je to u najboljem interesu deteta.

Podsetnik za staratelje

1. Da li dete ima šta da jede, pije, da li je zadovoljno svojom ishranom i da li je ona prilagođena njegovim okolnostima (kultura, vera, zdravstvene okolnosti)?
2. Da li dete ima garderobu u skladu sa vremenskim prilikama?
3. Da li su uslovi života kojima je dete izloženo odgovarajući (dovoljan stepen privatnosti, ugrejan prostor ukoliko je napolju hladno i sl.)?
4. Da li se prilikom smeštaja deteta koristi najmanje restriktivan oblik smeštaja?
5. Da li je dete bezbedno u smeštaju?
6. Da li je detetu dostupna osnovna zdravstvena zaštita?
7. Da li je zdravstvena zaštita koju dete koristi kulturološki prilagođena?

Staratelj treba da poveže dete sa pružiocima različitih usluga

Posao staratelja je da poveže dete sa svim pružiocima usluga koje su detetu neophodne tokom starateljstva, a u skladu sa planom zaštite. U posebno osetljivu kategoriju spadaju deca koja su preživela traumu, a nalaze se na teritoriji strane zemlje. Stoga staratelj, pored podmirivanja osnovnih egzistencijalnih potreba, treba da se angažuje na obezbeđivanju adekvatne psihološke i socijalne podrške detetu. Staratelj je važna karika u lancu i prilikom pružanja usluga zdravstvene zaštite i prilikom integracije deteta u obrazovni sistem jer prati kvalitet usluga i pomaže pružiocima usluga da ih prilagode specifičnim potrebama deteta za podrškom.

Staratelj ima izuzetno važnu ulogu i u postupku azila. Najpre, staratelj treba da zatraži pomoć stručnjaka – pravnika koji se bavi postupcima azila, i da bude spona između deteta i svih pružalaca usluga, od podnošenja zahteva za azil, do okončanja postupka. Takođe, staratelj povezuje dete i sa licima i organizacijama u postupku donošenja trajnog rešenja – povratka u zemlju porekla, lokalne integracije ili preseljenja u treću zemlju.

Na kraju, ukoliko staratelj i dete ne govore istim jezikom, potrebno je obavljati komunikaciju uz prisustvo prevodioca. Prevodilačke usluge su neophodne i u komunikaciji deteta sa drugim pružiocima usluga, te staratelj treba da se trudi da detetu što češće budu dostupne usluge prevodenja.

Podsetnik za staratelje

1. Da li je staratelj u kontaktu sa svim pružiocima usluga?
2. Da li pružaoci usluga izveštavaju staratelja o detetu?
3. Da li pružaoci usluga konsultuju staratelja o tome kako da usluge prilagode detetu?
4. Da li je detetu dostupan prevodilac kada mu je to potrebno?

DODATAK
DNEVNIK
STARATELJA

Dnevnik staratelja

U ovom delu nalazi se formular procene, koji staratelj koristi kao osnovni dokument. Osim tog formulara, staratelj koristi i listu praćenja, koja sadrži detaljne informacije o aktivnostima koje staratelj preuzima i kontaktima koje uspostavlja. Cilj izrade formulara je da staratelju omogući da lako prepozna oblasti rada, ali i da staratelje usmeri na komunikaciju sa detetom i podsticanje njegovog učešća u svakom od procesa.

Staratelj popunjava formular tokom prve dve nedelje rada sa detetom, a na osnovu kontakta i razmene informacija koje ima tokom uobičajene interakcije sa detetom i početnog intervjua sa njim. Formular procene se dopunjuje kako se uključuju novi postupci i javljaju novi izazovi i oblasti rada. Dok listu praćenja staratelj popunjava svakog dana, formular menja samo onda kada za tim postoji potreba. Kako je staratelju dostupna detetova dokumentacija, sâm formular ne sadrži informacije koje su sadržane u detetovom dosijeu.

DNEVNIK RADA

BR. DOSIJEJA DETETA: _____

IME I PREZIME DETETA: _____

IME I PREZIME STARATELJA: _____

OSNOVNE INFORMACIJE O RADU SA DETETOM

Datum početka rada sa detetom: _____

Datum završetka rada sa detetom: _____

	Datum promene	Šifra dokumenta
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

PLAN STARANJA

KLJUČNE INFORMACIJE O DETETU

KLJUČNE INFORMACIJE O DETETU

Život i iskustvo u zemlji porekla/napuštanje zemlje porekla (OBRAZOVANJE):

Kako je izgledao tvoj život u zemlji porekla?

Da li si išao/išla u školu?

Sa kim si živeo/živela? Ko se starao o tebi?

Da li si pohađao/la školu u svojoj zemlji? Šta ste radili u školi? Šta si sve učio/la? Koji si razred završio/la?

Iskustvo tokom putovanja deteta i razlozi za napuštanje zemlje porekla (ISKUSTVO BEGA/ODVAJANJA):

Zašto si napustio/la zemlju porekla?

Da li si zemlju porekla napustio/la uz znanje i odobrenje roditelja?

Kada si napustio zemlju?

Koliko dugo si putovao?

Iskustvo tokom putovanja deteta (ZBRINJAVANJE):

S kim je dete putovalo pre nego što je identifikovano? Ko su bili članovi grupe? Koliko je članova imala grupa? Da li je dete imalo nekog od rodbine u grupi?

Da li je dete trenutno sa grupom sa kojom je putovalo? Da li ima kontakte sa grupom sa kojom je putovalo?

Da li grupa/vođa grupe planira da nastavi put/da li je grupa već nastavila put bez deteta?

Iskustvo tokom boravka u RS:

Koliko dugo dete boravi u Srbiji?

Koliko je smeštaja/lokacija promenilo otkad je u Srbiji?

Koliko puta je dete pokušalo da napusti Srbiju i nije uspelo?

Da li je dete prethodno bilo pod starateljstvom drugog staratelja?

Stepen razvoja deteta i samostalnost:

Kada si bio/la u svojoj zemlji, ko je najčešće odlučivao o tome šta treba da radiš? Kako je to izgledalo?

Da li si tokom puta imao/la podršku od neke osobe u odlučivanju?

Da li je bio neko ko ti je davao savete? U kojoj meri si ih slušao/la?

Koliko već dugo sâm/a brineš o sebi?

Da li ti je teško da sâm/a doneseš neku odluku? Da li ti u tome treba neka podrška?

Da li bi rekao/la za sebe da možeš samostalno da donosiš odluke? Zašto tako misliš?

Da li postoje neke aktivnosti koje ti je teško da obaviš? Teže nego drugima?

Porodična situacija (IB/O)

Da li si odvojen od roditelja ili staratelja po običaju?

Kako je došlo do odvajanja?

DA → Da li je odvajanje bilo dobrovoljno?

→ Da li je do odvajanja došlo tokom puta?

Da li znaš gde ti je sada majka? Da li si u kontaktu sa njom?

Da li znaš gde ti je otac? Da li si u kontaktu sa njim?

Da li znaš gde su ti braća i sestre? Da li si u kontaktu sa njima?

Da li imaš još nekog rođaka/u koji ti je važan/a? Da li si u kontaktu sa njim/njom?

Da li neko od članova tvoje uže porodice živi van tvoje zemlje porekla? (Ako je moguće, pribaviti što više informacija – puno ime i prezime članova porodice, srodstvo, adresu, status u trećoj zemlji itd.)?

Zdravlje deteta (ZDRAVSTVENI STATUS):

Da li imaš bilo kakve probleme sa zdravljem? Da li ti je potreban neki lek koji treba stalno da piješ? Da li te boli nešto?

(Da li dete ima neki oblik invaliditeta? U čemu se sastoji ograničenje u funkcionisanju?)

Psihosocijalni status deteta (PSIHOSOCIJALNI STATUS):

U kojoj meri bi za sebe rekao/la da se osećaš dobro ili srećno? Možeš li da mi objasniš zašto tako misliš?

Da li imaš neku osobu u zajednici u kojoj živiš, kojoj možeš da veruješ? Kome možeš da veruješ? U kakvom si odnosu sa tom osobom?

Da li postoji nešto što te posebno brine? Čega se plašiš? Da li te nešto trenutno zabrinjava u vezi sa smeštajem ili situacijom u kojoj se nalaziš?

Kako sve možeš da provedeš vreme ovde? Koje organizacije ti pružaju podršku? Za koje organizacije si čuo/la?

(Da li postoje posebni razlozi za brigu koji se odnose na psihosocijalna pitanja?)

Prihvatanje navika i vrednosti sredine u kojoj se dete nalazi:

U kojoj meri se svakodnevni život u Srbiji razlikuje od onoga na koji si navikao/la?

Šta ti misliš o tim razlikama? Da li ti se sviđaju ili ne? U kojoj meri si se navikao/la na njih?

Da li ti je nešto posebno čudno? Da li ti je nešto posebno teško da ispuniš, a što se očekuje od tebe?

Da li ti se nešto što je različito baš sviđa?

Kako bi generalno ocenio/la stepen u kojem si se navikao/la na to kako stvari funkcionišu u Srbiji?

Detetov plan za budućnost (P/Ž KO)

Da li planiraš da tražiš azil u Srbiji?

Koje ti je konačno odredište (Nemačka, Austrija, Italija, Velika Britanija, Francuska, drugo)

Imaš li bilo kakav prethodni dogovor u zemlji odredišta (boravak kod rođaka, sa „poslodavcem“) ili tamo ne poznaješ nikoga?

Da li si već pokušao/la da napustiš Srbiju, pa nisi uspeo/la?

Detetov plan za budućnost (IB/O)

Da li bi mogao/la da se vratiš u zemlju porekla?

NE → Šta misliš da bi moglo da se dogodi tebi ili članovima tvoje porodice u slučaju da se vratiš u zemlju porekla?

DA → Da li bi želeo/la da se vratiš u zemlju porekla?

Rizici:

Snage:

UČEŠĆE U POSTUPCIMA

1 ODLUKA O NAJBOLJEM INTERESU DETETA

Predmet odlučivanja:

- 1 bezbednost deteta 2 smeštaj deteta 3 zdravstvena zaštita
4 pravno zastupanje/izbor advokata 5 obrazovanje
6 organizacija provođenja slobodnog vremena
7 određivanje trajnog rešenja 8 zaštita deteta od nasilja
9 drugo: _____

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta
Način donošenja odluke:			
Sadržaj odluke:			
Kratkoročni uticaj:		Dugoročni uticaj:	

2 OBEZBEĐENJE SMEŠTAJA/ADEKVATAN ŽIVOTNI STANDARD

Situacija u kojoj se dete nalazi pre smeštaja i potreba za smeštajem, odnosno promenom smeštaja (ZAŠTITA, SMEŠTAJ/OSNOVNE POTREBE):

Sa kim je dete trenutno? Gde je smešteno?

Da li se dete trenutno nalazi u nekoj grupi? Ko su članovi grupe? Koliko članova ima grupa? Da li dete ima nekog od rodbine u grupi? Postoje li sukobi ili problemi unutar grupe? O kakvim je problemima reč?

Da li dete ima odgovarajuće prenoćište (toplo tokom zime, dobro provereno tokom leta)? Ukoliko ne, objasnite.

Koliko puta dnevno dete jede?

Da li dete izjavljuje da ima dovoljno da jede?

Da li dete ima pristup vodi za piće?

Da li dete ima dovoljno odeće i drugih neprehrambenih artikala?

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta
Preduzete mere i postupci:			
Ishodi/napredak:			
Kratkoročni uticaj:		Dugoročni uticaj:	

3 ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Utvrđeni rizik za zdravlje deteta (ZAŠTITA):

Postoje li direktne pretnje po detetovo fizičko ili mentalno zdravlje?

Da li dete deluje zdravo? Zbog čega tako mislite?

Koje zdravstvene probleme dete trenutno ima? Da li postoji potreba za zdravstvenom zaštitom?

Da li je i u kojoj meri detetu dostupna zdravstvena zaštita? Kakav je kvalitet zdravstvene zaštite?

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta
Preduzete mere i postupci:			
Ishodi/napredak:			
Kratkoročni uticaj:		Dugoročni uticaj:	

4 OSIGURANJE BEZBEDNOSTI/ZAŠITA OD NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Utvrđeni rizik za bezbednost deteta (ZAŠTITA):

Da li je dete izloženo nasilju u grupi u kojoj se nalazi, odnosno u smeštaju? Ukoliko da, ko vrši nasilje? Da li dete vrši nasilje nad drugima?

Da li je dete izloženo nasilju u zajednici? Ukoliko da, ko vrši nasilje? Da li dete vrši nasilje nad drugima?

Da li se dete oseća bezbedno?

Postoje li bilo kakvi razlozi za brigu u vezi sa zaštitom deteta? Ukoliko da, o čemu je reč:

- Seksualno zlostavljanje
- Nasilje
- Krijumčarenje
- Eksploatacija
- Trgovina ljudima
- Dečji rad
- Drugo

Da li dete zna kome da se obrati ukoliko se oseti ugroženo?

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

5 UKLJUČENOST U OBRAZOVANJE

Utvrđeni rizik od isključenosti iz obrazovanja, odnosno niskog kvaliteta obrazovanja (OBRAZOVANJE):

Da li dete trenutno ide u školu? Ukoliko ide, da li je reč o formalnoj ili neformalnoj nastavi? Šta dete uči u školi?

Da li dete trenutno pohađa časove jezika? Koji jezik dete uči?

Koje obrazovne potrebe ima dete, a nisu zadovoljene?

Kakav je kvalitet obrazovanja koje dete dobija?

Da li dete ima prevodioca?

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta
Ishodi/napredak:			
Postignut napredak:			
Kratkoročni uticaj:		Dugoročni uticaj:	

6 OČUVANJE IDENTITETA DETETA

Utvrđeni rizik od nepoštovanja detetovog identiteta:

Da li je dete uključeno u časove učenja maternjeg jezika?

Da li dete učestvuje u nekim aktivnostima koje su karakteristične za njegovu/njenu zemlju porekla?

Da li se prilikom pružanja različitih usluga uzima u obzir kulturni identitet deteta?

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta
Preduzete mere i postupci:			
Ishod/napredak:			
Kratkoročni uticaj:		Dugoročni uticaj:	

7 USPOSTAVLJANJE/ODRŽAVANJE EMOCIONALNIH I SOCIJALNIH VEZA

Utvrđeni rizik od gubitka nege:

Ko čini socijalnu mrežu deteta?

Da li dete u svom životu ima neku odraslu osobu kojoj može da veruje?
Sa kojom je uspostavilo blizak emocionalni odnos?

Da li dete ima prijatelje sa kojima može da podeli svoje brige ili sa kojima može da provede slobodno vreme?

Kako je dete prihvaćeno od druge dece?

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta
Preduzete mere i postupci:			
Ishod/napredak:			
Kratkoročni uticaj:		Dugoročni uticaj:	

8 OČUVANJE KONTAKTA SA PORODICOM

Porodični kontekst:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u donošenju odluke	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishod/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

9 USPOSTAVLJANJE ODNOSA POVERENJA

Odnos deteta i staratelja:

Preduzete mere i postupci:

Ishod/napredak:

10 POSTUPAK TRAŽENJA AZILA

Razlog za traženje/odbijanje traženja azila:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

11 SPAJANJE SA PORODICOM

Porodični kontekst/uslovi za spajanje sa porodicom:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

12 POVRATAK U ZEMLJU POREKLA

Kontekst u zemlji porekla/razlozi za povratak u zemlju porekla:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

13 PRESELJENJE U TREĆU ZEMLJU

Uslovi za preseljenje u treću zemlju/razlozi za preseljenje u treću zemlju:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

14 LOKALNA INTEGRACIJA

Potrebna podrška tokom lokalne integracije:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

15 DRUGO

Stanje/rizik:

Dogovoreni najbolji interes deteta (staratelj i dete)	Mišljenje deteta	Način participacije deteta u procesu	Kako je protumačen najbolji interes deteta

Preduzete mere i postupci:

Ishodi/napredak:

Kratkoročni uticaj:

Dugoročni uticaj:

POTPIS STARATELJA

PRIRUČNIK ZA RAD STARATELJA SA DECOM BEZ PRATNJE

Izdavač:
Republika Srbija,
Ministarstvo za rad, zapošljavanje,
boračka i socijalna pitanja

Autori:
Marko Milanović
Ivana Krstić
Dragan Vulević
Filip Wolf
Tamara Vlaskalin

Lektor/Korektor:
Branislava Erak

Dizajn/Prelom:
Goran Lončar / Charlie GC

Štampa:
SLFA Beograd

Tiraž:
1600 primeraka

© Ideas Beograd, 2017.

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO ZA RAD, ZAPOS LJAVANJE,
BORAČKA I SOCIJALNA PITANJA

Beograd, 2017.